

Skolbibliotekets roll – en resurs i arbetet för en likvärdig skola?

En kvalitativ intervjustudie av skolbibliotekets roll i grundskolan

MARIA AMBRÉN

HÖGSKOLAN I BORÅS
VETENSKAP FÖR PROFESSION

© Maria Ambrén

Mångfaldigande och spridande av innehållet i denna uppsats
– helt eller delvis – är förbjudet utan medgivande.

Svensk titel:	Skolbibliotekets roll – en resurs i arbetet för en likvärdig skola? En kvalitativ intervjustudie av skolbibliotekets roll i grundskolan.
Engelsk titel:	The role of the school library - a resource in the work towards an equivalent school? A qualitative interview study of the school library's role in elementary school.
Författare:	Maria Ambrén
Färdigställt:	2019
Abstract:	In 2011 it became statutory in Sweden that all pupils should have access to a school library. However, the law does not state what the school library should look like or what function it should have, which means that the law is open to interpretation by school authority. This means that the libraries' are different in different schools and that the pupils get unequal access to the school library, which in turn can affect the school's work towards becoming an equal school. The aim of this essay was to examine how different elementary school libraries in one municipality look like regarding the school library's pedagogical role and conditions, and to examine what the school library's role means for the work towards becoming an equal school. The study was performed using a qualitative method, in the form of semi-structured interviews that was analyzed using Loertscher's taxonomy for school libraries. The result showed that the school libraries' pedagogical roles were different in all the schools and that the school librarians had different possibilities to perform their work.
Nyckelord:	Skolbibliotek, skolbibliotekarie, likvärdig skola, grundskola

Innehållsförteckning

1	INLEDNING	1
1.1	PROBLEMFÖRMULERING	1
1.2	SYFTE	2
1.3	FORSKNINGSFRÅGOR	2
2	BAKGRUND	3
2.1	SKOLBIBLIOTEK FÖRR OCH NU.....	3
2.2	SKOLLAGEN OCH BIBLIOTEKSLAGEN.....	3
2.3	UNESCOS SKOLBIBLIOTEKSMANIFEST.....	5
2.4	BIBLIOTEKSPLANER	5
2.5	SKOLBIBLIOTEKET OCH LIKVÄRDIG SKOLA FÖR ALLA.....	5
3	TIDIGARE FORSKNING	7
3.1	LIKVÄRDIG SKOLA.....	7
3.2	SKOLBIBLIOTEKET SOM PEDAGOGISK RESURS	9
4	TEORI	11
4.1	LOERTSCHERS TAXONOMI	11
5	METOD	13
5.1	URVAL	13
5.2	INTERVJUER	13
5.3	GENOMFÖRANDE	14
5.4	RELIABILITET OCH VALIDITET	14
5.5	ANALYSMETOD SKOLBIBLIOTEKETS ROLL OCH LIKVÄRDIG SKOLA	15
5.6	BEARBETNING AV INTERVJUMATERIAL	15
5.7	ETISKA HÄNSYNSTAGANDEN	15
6	RESULTAT OCH ANALYS	16
6.1	DE FYRA SKOLORNA	16
6.2	SKOLBIBLIOTEKARIENS ERFARENHET OCH KOMPETENSOMRÅDEN	17
6.3	DET FYSISKA SKOLBIBLIOTEKET	18
6.4	VERKSAMHET OCH INFLYTANDE.....	19
6.5	SKOLBIBLIOTEKET OCH LIKVÄRDIG SKOLA	22
6.5.1	<i>Skolbibliotek 1</i>	22
6.5.2	<i>Skolbibliotek 2</i>	23
6.5.3	<i>Skolbibliotek 3</i>	24
6.5.4	<i>Skolbibliotek 4</i>	24
7	DISKUSSION OCH SLUTSATS	25
7.1	SLUTSATS.....	30
7.2	FÖRSLAG TILL FORTSATT FORSKNING	31
	KÄLLFÖRTECKNING	33
	BILAGA 1	37

1 Inledning

Jag är utbildad lärare och har tidigare arbetat som sådan. Under den tiden jag arbetade som lärare, arbetade jag även som skolbibliotekarie på de skolor där jag tjänstgjorde. Min erfarenhet är att det saknas utbildad bibliotekspersonal som bemannar skolbiblioteket, och att det i de flesta fall är en lärare som är ansvarig för skolbiblioteket och då har det som en del av sin tjänst vilket innebär att skolbibliotekets verksamhet inte är prioriterad. Under samma år som jag arbetade som skolbiblioteksansvarig och lärare påbörjade Gävle kommun en stor omorganisation inom grundskolorna för att sträva efter målet med en likvärdig skola för alla. I denna omorganisation lades vissa skolor ner och upptagningsområdena ändrades, samtidigt som lärarnas kompetenser och utbildning synades. Skolbiblioteken och deras betydelse för likvärdig skola diskuterades inte, och därför vill jag undersöka hur det ser ut på skolbiblioteken i kommunen.

1.1 Problemformulering

För åtta år sedan, 2011, blev det lagstadgat att alla elever ska ha tillgång till ett skolbibliotek (SFS 2010:800). Det är dock oklart vad exakt som menas med skolbibliotek samt att ha tillgång till ett skolbibliotek (Limberg & Lundh, 2013). Det står ingenting om skolbibliotekets pedagogiska funktion i skollagen, utan endast att eleverna ska ha tillgång till ett skolbibliotek. Samma sak gäller för bibliotekslagen, inte heller där finns några krav för vad ett skolbibliotek är (SFS 2013:801). En skola skulle således kunna hävda att den har ett skolbibliotek trots att skolbiblioteket inte fungerar som en pedagogisk resurs i skolan utan snarare är ett rum med böcker (Kungliga biblioteket, 2012).

I skollagen står det att skolan ska vara likvärdig och kompensera för elevers olika bakgrund och förutsättningar (SFS 2010:800). Gävle kommun påbörjade 2012 ett stort projekt för att säkerställa att grundskolan skulle vara likvärdig för alla. Detta projekt innebar bland annat nedläggning av fyra högstadieskolor som istället ersattes med en stor högstadieskola, samt omgjorda upptagningsområden för skolorna i kommunen. Skollagen tar upp likvärdighet i tre olika aspekter där den första handlar om lika tillgång till utbildning (SFS 2010:800). Den andra aspekten handlar om att det ska vara lika kvalitet på utbildningen och den tredje aspekten handlar om att utbildningen ska vara kompensatorisk och att alla elever ska få stöd i sitt lärande för att nå så långt som möjligt, och detta gäller även de elever som lätt når kunskapsmålen. Detta innebär att skolans verksamhet ska vara utformad för att uppnå målen och utformningen av skolans verksamhet kan då variera utifrån skolans och elevernas behov och de förutsättningar som finns (SFS 2010:800).

Cecilia Gärdén (2017) konstaterar i sin forskningsöversikt att skolbibliotek har en betydande roll för elevernas lärande, och att skolbibliotekariens utbildning och kompetens, skolbibliotekets utformning samt skolbibliotekets roll i skolans verksamhet har betydelse för huruvida skolbiblioteket kan bidra till elevernas lärande. Utifrån de

riktlinjer som finns för skolbibliotek ska skolbibliotek bland annat anpassas utefter elevernas behov för att främja språkutveckling och stimulera till läsning (Skolinspektionen, 2011). Skolbiblioteket ska t.ex. även stödja och främja de utbildningsmål som anges i skolans målsättning och läroplaner, erbjuda möjligheter till att skapa och använda information som en väg till kunskap, förståelse, fantasi och glädje, samt ge eleverna träning att värdera och använda information och ge dem förståelse för olika kommunikationsformer (Svenska unescorådet, 2006). Dessa riktlinjer stämmer överens med att skolan ska vara kompensatorisk, vilket är en aspekt av likvärdighet. Skolbiblioteket är en del av skolan och ingår således i arbetet för en likvärdig skola, men trots detta nämns inte skolbiblioteket i samband med likvärdig skola, varken i Lgr11 eller i skollagen. Eftersom skolbibliotekets utformning och funktion styrs av skolledaren innebär det att det finns en stor sannolikhet att skolbiblioteken både är utformade på olika sätt och även fungerar på olika sätt. Detta skulle i sin tur kunna innebära att eleverna inte får en likvärdig utbildning fast det i skollagen tydligt står att skolan ska vara likvärdig (SFS 2010:800).

Då skolbiblioteket har en betydande roll för elevernas lärande och skolbibliotekets riktlinjer även passar in i aspekten att skolan ska vara kompensatorisk som presenteras i styrdokumenterna för skolan i arbetet för en likvärdig skola, vill jag undersöka hur det ser ut på de olika skolbiblioteken i Gävle kommun. Vad har skolbibliotekarierna för utbildning och kompetensområden? Hur är skolbiblioteket utformat? Och hur ser skolbibliotekets pedagogiska roll ut i skolans verksamhet? Utifrån detta vill jag sedan undersöka vad skolbibliotekets roll kan medföra i arbetet för en likvärdig skola utifrån aspekten att skolan ska vara kompensatorisk.

1.2 Syfte

Syftet är att undersöka hur verksamheten på olika grundskolors skolbibliotek i Gävle kommun ser ut utifrån skolbibliotekets pedagogiska roll och förutsättningar, samt undersöka vad skolbibliotekets roll kan medföra i arbetet för en likvärdig skola.

1.3 Forskningsfrågor

- Hur integreras skolbibliotekets verksamhet i skolans verksamhet?
- Hur påverkar skolbibliotekariernas erfarenhet och kompetensområde skolbibliotekets verksamhet?
- På vilket sätt bidrar skolbibliotekets verksamhet i arbetet för en likvärdig skola?

2 Bakgrund

I detta avsnitt presenteras kort skolbibliotekets historia och vad styrdokument och lagar säger om skolbibliotek. Detta för att tydliggöra att riktlinjerna för skolbibliotekets utformning och verksamhet till stor del är tolkningsbara och att det därmed finns anledning att anta att skolbibliotekens verksamheter ser olika ut på de olika skolorna. Avsnittet avslutas med att reda ut hur skolbibliotek och likvärdig skola kopplas samman.

2.1 Skolbibliotek förr och nu

I slutet av 1800-talet började kommunerna inrätta skolbibliotek som sköttes av folkskolläraren. Sedan dess har skolbibliotekets varierat från att vara ett rum med böcker till att få en mer betydande roll på 1940- och fram till mitten av 1950-talet, för att sedan under senare hälften av 1950-talet få en reducerad pedagogisk roll i skolan då ett nytt läromedelstänk och en ny utbildningssyn infördes. Skolbiblioteket som begrepp finns inte ens med i Lgr 69, utan istället nämns boksamlingar och materialrum. 1970-talet började skolans arbetsformer och läsfrämjande i skolan diskuteras, och flera statliga utredningar genomfördes. I samband med detta startades olika utvecklingsprojekt där skolbiblioteken var en del. När Lgr 80 kom återinfördes skolbibliotek som begrepp och nämns i flera sammanhang. I Lgr 80 hade skolbiblioteket främst tre funktioner i grundskolan. Den sociala funktionen som innebar att eleverna fick möjlighet att arbeta tillsammans. Den kulturpolitiska funktionen som innebar att eleverna fick kontakt med barn- och ungdomslitteratur och på så sätt kunde utveckla ett intresse för läsning. Och slutligen den pedagogiska funktionen som innebar att eleverna kunde använda skolbiblioteket som en läromedelsresurs och tillämpa informationssökning och källkritik (Goméz & Swenne, 1996).

I Lpo 94 står det inte uttryckligen att det ska finnas ett skolbibliotek på skolan, men det ges som förslag när det skrivs om utformningen av skolans arbetsmiljö och stöd. Likaså antyder många av kursplanerna behovet av ett skolbibliotek (Lpo94, 1994) I Lgr 11 nämns skolbiblioteket när det gäller rektorns ansvar vad gäller utformningen av elevernas arbetsmiljö och under rektorns ansvar står även att skolbibliotekets verksamhet ska användas som en del i undervisningen (Lgr 11). Även i kursplanerna för Lgr 11 finns antydningar till behovet av skolbibliotek, men det står inte uttryckligen (Skolverket, 2018).

Skolbibliotekets roll har sett olika ut under årens gång, allt från bokrum till läsfrämjande verksamhet till att numera, enligt Lgr 11, ta en mer pedagogisk roll då skolbibliotekets verksamhet ska användas i undervisningen. Hur skolbibliotekens roller faktiskt ser ut på de skolor jag undersöker kommer att presenteras i resultatdelen.

2.2 Skollagen och bibliotekslagen

Skolbibliotek är en offentligt finansierad biblioteksverksamhet, vilket innebär att det i bibliotekslagen (SFS 2013:801) finns bestämmelser för verksamheten. I § 9 står det att skolbiblioteken har samma krav på sig som folkbiblioteken när det gäller att ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar genom att erbjuda böcker, informationsteknik och andra medier anpassade till deras behov för att främja språkutveckling och stimulera till läsning (SFS 2013:801). I § 8 i bibliotekslagen framgår även att skolbiblioteken har samma krav som folkbiblioteken gällande att ägna särskild uppmärksamhet åt funktionshindrade och invandrare samt andra minoriteter genom att erbjuda litteratur på andra språk och/eller på annat sätt anpassa till dessa grupper (SFS 2013:801). Utöver detta styrs även skolbiblioteken av skollagen (SFS 2010:800). I skollagen står det att elever ska ha tillgång till skolbibliotek (SFS 2010:800), men det framgår inte vad som räknas som ett skolbibliotek. Regeringen beskrev skolbiblioteksverksamheten tydligare i sin proposition då skolbibliotek enligt definitionen ska vara ”en gemensam och ordnad resurs av medier och information som ställs till elevernas och lärarnas förfogande och som ingår i skolans pedagogiska verksamhet med uppgift att stödja elevernas lärande”(Utbildningsdepartementet 2010, s.284).

Det är således lagstadgat att eleverna ska ha tillgång till skolbibliotek, men inte specificerat vad ett skolbibliotek är och vilka resurser det bör innefatta. Möjligheten att tolka lagen om skolbibliotek utifrån skolans möjligheter och behov har skapat stor variation vad gäller hur skolbibliotekets verksamhet ser ut på olika skolor. Det står varken i skollagen eller i bibliotekslagen att skolbibliotek ska vara bemannat, men eftersom ett skolbibliotek inte kan sköta sig självt är det underförstått att någon kompetent personal behövs för att sköta skolbiblioteket. Barbro Thomas (2013) tar upp att det borde ha varit mer tydligt i lagarna och menar att skolbiblioteket borde ha mer tvingande bestämmelser såsom elevhälsan har, där det finns krav på både skolsköterska och kurator för att ge en mer likvärdig skola (Thomas, 2013).

Trots de vagheter som finns i skollagen och bibliotekslagen gällande skolbibliotek har skolinspektionen, som ansvarar för att granska skolor och pedagogiska verksamheter, satt upp vissa krav som ett skolbibliotek måste leva upp till för att få kallas för skolbibliotek:

- Eleverna har tillgång till ett skolbibliotek i den egna skolenhetens lokaler eller på rimligt avstånd från skolan som gör det möjligt att kontinuerligt använda biblioteket som en del av elevernas utbildning för att bidra till att nå målen för denna.
- Biblioteket omfattar böcker, facklitteratur och skönlitteratur, informationsteknik och andra medier.
- Biblioteket är anpassat till elevernas behov för att främja språkutveckling och stimulera till läsning.

(Skolinspektionen, 2011)

Utöver detta har även Kungliga biblioteket, som myndighet för det svenska biblioteksväsendet, men inte kan ställa några krav på olika typer av bibliotek, satt upp rekommendationer för skolbibliotek. Dessa innebär att skolbiblioteket ska ha en katalog, manuell eller datoriserad, samt att skolbiblioteket ska ligga i skolans lokaler, skolbiblioteket ska även vara bemannat minst 20 timmar per vecka och skolbiblioteket ska ha minst 1000 fysiska medier, vilket motsvarar ungefär sex bokhyllor (Kungliga Biblioteket, 2012).

2.3 UNESCOs skolbiblioteksmanifest

Gävle kommun skriver uttryckligen att de bygger sin biblioteksplan på bland annat UNESCOs skolbiblioteksmanifest (Gävle kommun, 2013). Skolbiblioteksmanifestet skapades 1999 och är en beskrivning av skolbibliotekens mål och uppgifter. Dock så är skolbiblioteksmanifestet en rekommendation och inte lagstiftat. Barbro Thomas (2013) framhåller dock att den svenska regeringen indirekt har visat sitt stöd till manifestet genom att svenska Unescorådet har tryckt skolbiblioteksmanifestet i sin skriftserie (Thomas, 2013).

Skolbibliotekets grundläggande uppgifter enligt manifestet är bland annat att stödja och främja de utbildningsmål som anges i skolans målsättning och läroplaner, främja läslust, samt att ge eleverna träning i att värdera och använda information som en väg till kunskap och förståelse (Svenska unescorådet, 2006).

2.4 Biblioteksplaner

I biblioteksplanen för Gävle kommun står det att "skolbiblioteket ingår i skolans pedagogiska verksamhet och har som uppgift att stödja elevernas lärande. Skolbiblioteket ska användas aktivt i undervisningen och har en viktig funktion att fylla för att öka läskunnigheten och för att stärka elevernas kompetens i medie- och informationskunnighet som t.ex. källkritik och informationssökning. Biblioteken på de olika skolorna anpassas till elevernas behov för att på bästa sätt främja språkutveckling och stimulera till läsning" (Gävle kommun, 2018a, s.6). I biblioteksplanen finns även uppräknat aktiviteter som skolbiblioteken ska arbeta med, såsom att "fortsätta arbetet med läsfrämjande insatser genom det större läsprojektet "Gävles skolor läser" samt andra läsprojekt på skolorna" och att "fortsätta det strategiska arbetet kring läsfrämjande samt medie- och informationssökning på de bemannade skolbiblioteken" (Gävle kommun, 2018a, s.6).

Friskolor ingår inte i kommunens biblioteksplan utan ska ha en egen skolbiblioteksplan. Friskolan som ingår i denna uppsats har dock ingen skolbiblioteksplan.

2.5 Skolbiblioteket och likvärdig skola för alla

Läroplanerna för grundskolan har reviderats och 1 juli 2018 tillkom en ny skrivning om skolbibliotek, nämligen att rektor ansvarar för att skolbibliotekets verksamhet används som en del i undervisning för att stärka elevernas språkliga förmåga och digitala kompetens. Skolverket (2019b) ger exempel på vad detta innebär och föreslår att skolbibliotekarien är aktiv i läsprojekt eller att skolbibliotekarien är ett stöd i lärarnas arbete med digital källkritik. Vidare skriver skolverket på sin hemsida att ”Skolbiblioteket ska i samverkan med lärare se till att verksamheten möter alla elevers behov. Eleverna ska få möjlighet att utvecklas efter sina förutsättningar och samtidigt stimuleras att använda och utveckla hela sin förmåga. Verksamheten ska vara till för alla elever oavsett vilka behov de har eller vilka ämnen de läser för tillfället” (Skolverket, 2019b). Det ges även exempel på vad rektor kan göra för att säkerställa att detta uppfylls såsom att se till att skolbiblioteket stödjer elever i behov av anpassningar eller särskilt stöd, och se till att skolbiblioteket ger tillgång till talböcker för elever med läsnedsättningar, samt att se till att skolbiblioteket tillgodoser och främjar flerspråkiga elevers behov av läsning på modersmålet (Skolverket, 2019b)

Skolan ska vara likvärdig och det innebär att eleverna ska ha lika tillgång till utbildning och att det ska vara lika kvalitet på utbildning oavsett var i landet den anordnas samt att utbildningen ska vara kompensatorisk (SFS 2010:800). Lika tillgång till utbildning innebär att alla ska, oberoende av geografisk boplat och sociala och ekonomiska förhållanden, ha lika tillgång till utbildning (SFS 2010:800). Lika kvalitet på utbildning innebär att utbildningen ska vara likvärdig inom varje skolform oavsett var i landet den anordnas (SFS 2010:800). I författningskommentaren till denna paragraf framgår att det handlar om likvärdig kvalitet, men att det då inte innebär att skolan ska vara likformig utan det innebär att kvaliteten på skolans verksamhet ska vara så bra att läroplanens och kursplanernas mål kan uppnås oavsett var i Sverige verksamheten ligger geografiskt. (SFS 2010:800, § 9). Skolans kompensatoriska uppdrag innebär att skolan ska ta hänsyn till elevernas olika behov och sträva efter att kompensera för skillnader i elevernas förutsättningar. Eleverna ska få både stöd och stimulans för att utvecklas så långt som möjligt, oavsett kunskapsnivå (SFS 2010:800). Exempel på detta kan vara extra anpassningar eller särskilt stöd såsom hjälp att förstå texter, ett undervisningsområde som förklaras på annat sätt, extra tydliga instruktioner eller stöd att sätta igång arbetet, tillgång till talböcker, digital teknik med anpassade programvaror och studiehandledning på modersmålet samt ett språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt (Skolverket, 2019a).

Gärden (2017) konstaterar utifrån tidigare forskning att skolbiblioteket har en betydande roll för de elever som har behov av olika stödinsatser för att nå kunskapsmålen, och att samarbetet mellan skolbibliotekarien och lärare har en stor betydelse för att kunna stötta de elever som har behov av särskilt stöd. Skolbibliotekarien kan genom att arbeta med beståndsutveckling och delaktighet, individuell handledning, tekniska hjälpmedel och undervisning anpassad utefter elevernas förmågor stötta eleverna i sitt lärande (Gärden, 2017). Även elever med annat modersmål än svenska gynnas av skolbiblioteket, t.ex. genom att skolbibliotekarien stimulerar elevernas läsning utanför skolan och ger eleverna möjlighet till studier efter skoltid (Skolverket, 2019c)

Målet med likvärdig skola, ur aspekten att skolan ska vara kompensatorisk, är att alla elever, oavsett bakgrund, ska ha möjlighet att nå så långt som möjligt. Grunden för att

nå så långt som möjligt är lärande. Skolbiblioteket bidrar till lärande utifrån skolbibliotekets utformning, skolbibliotekariens utbildning och kompetens samt själva skolbiblioteksverksamheten. Genom att skolbiblioteket har betydelse för elevernas lärande har det även betydelse för arbetet för en likvärdig skola.

Även riktlinjerna för skolbibliotekets arbete och de förslag på arbetssätt för skolbibliotek som skolverket nämner har en tydlig koppling till den tredje aspekten av likvärdighet; att skolan ska vara kompensatorisk. Tillika UNESCOs skolbiblioteksmanifest innefattar en koppling till skolans kompensatoriska uppdrag t.ex. genom att skolbiblioteket ska erbjuda möjligheter till att skapa och använda information som en väg till kunskap, förståelse, fantasi och glädje (Svenska unescorådet, 2006). Både skolbiblioteket och skolan ska arbeta för att möta alla elevers behov och att alla elever ska ha möjlighet att nå så långt som möjligt. Skolbibliotekets riktlinjer stämmer således överens med skolans arbete för likvärdig skola, och skolbiblioteket bör således kunna bidra i skolans arbete för en likvärdig skola.

3 Tidigare forskning

Skolbiblioteket i samband med likvärdig skola i Sverige har inte undersökts i någon större utsträckning tidigare. Däremot finns det forskning om skolbiblioteket som pedagogisk resurs samt forskning om begreppet likvärdig skola sen tidigare. Detta kommer att presenteras nedan.

3.1 Likvärdig skola

Skolverkets rapport från 2006 tar upp de faktorer som kännetecknar ett likvärdigt skolsystem. Ett likvärdigt skolsystem innebär t.ex. att den totala spridningen i resultat mellan elever är liten, samt att spridningen i resultat mellan skolor är liten. Elevernas socioekonomiska bakgrund har mindre betydelse för skolresultaten och samma gäller för elevernas migrationsbakgrund. Även skolegregationen utifrån socioekonomisk bakgrund och migrationsbakgrund är liten (Skolverket, 2006).

Skolverket (2012) publicerade 2012 en rapport om likvärdig utbildning i svensk grundskola där de har dessa ovanstående faktorer som en slags utgångspunkt. I denna rapport visar resultatet att likvärdigheten i skolan har försämrats över tid. Detta baseras på att det har skett en markant ökning av variationen i skolors genomsnittliga resultat och att elevsammansättningen på skolor är av stor betydelse för elevernas resultat. Den ökade skillnaden mellan skolorna beror sannolikt på att elevers skolval påverkas dels av föräldraengagemang och dels utifrån studiemotivation. I rapporten framgår även att kvalitetsskillnaden mellan skolor kan ha en betydande roll för ökningen av skillnader mellan skolor. Skolverket tar upp att det nu är än mer gynnsamt för skolresultaten att gå på en skola där många kompisar har föräldrar med eftergymnasial utbildning.

I rapporten ställer sig Skolverket tveksamma till huruvida den kompensatoriska resurstilldelningen skulle vara tillräcklig för att kunna hindra den negativa utvecklingen för likvärdigheten (Skolverket, 2012). Detta är något som även vetenskapsrådets resultatdialog från 2016 visar. Enligt resultatdialogen framgår att likvärdigheten mellan svenska skolor minskar och att resultatet mellan de olika skolorna ökar. Hos de framgångsrika skolorna har vetenskapsrådet kunnat urskilja tre huvudspår varav ett handlar om att lärarna samarbetar genom att planera tillsammans och undervisar tillsammans (Vetenskapsrådet, 2016). Således har det inte skett någon förbättring gällande likvärdigheten i skolan.

Även Svensk näringsliv (2016) konstaterar att skolan inte är likvärdig. 2016 publicerade Svenskt näringsliv en rapport där betydelsen av en likvärdig skola klargörs. I rapporten framgår att likvärdig skola är något som är svårt att mäta, men att spridning är ett mått som används för att mäta likvärdigheten skolor emellan. Enligt rapporten skulle mindre spridning påvisa mer likvärdighet, men samtidigt är det till viss del önskvärt med spridning eftersom till exempel resurserna måste spridas efter de behov som finns på skolorna. Likvärdiga resurser som nämns i rapporten är bland annat antalet legitimerade lärare, lärartäthet och klasstorlek. Resultatet i rapporten visar bland annat att skolan inte är likvärdig vad gäller kvaliteten på utbildning och att skolan heller inte lever upp till sitt uppdrag om att vara kompensatorisk då elevers migrationsbakgrund samt socioekonomiska bakgrund har påverkat deras resultat i skolan (Svenskt näringsliv, 2016).

Catarina Lundqvist (2010) har i sin doktorsavhandling undersökt hur elevers möjligheter gällande utbildning påverkas av socioekonomisk bakgrund, etnisk bakgrund och kön. Lundqvist konstaterar att elever med migrationsbakgrund har sämre förutsättningar i utbildningssystemet än elever med svensk bakgrund. Ofta kommer elever med migrationsbakgrund från familjer med försörjningsstöd och lägre inkomst, och där föräldrarna har låg utbildning och ofta är arbetslösa. Flera av eleverna som inte når målen i skolan har dessutom ensamstående föräldrar. Lundqvist menar att alla dessa aspekter påverkar andraspråkselevernas studieprestationer (Lundqvist, 2010).

2014 skrev Lärarnas Riksförbund i sin rapport att Gävle kommun brister på flera punkter när det kommer till skoluppdraget. Enligt rapporten från 2014 anser lärarna i kommunen att eleverna inte erbjuds en likvärdig och kompensatorisk utbildning eftersom resurserna inte fördelas på ett sätt som skulle gynna detta (Lärarnas Riksförbund, 2014). Vilket stämmer överens med de mer övergripande resultat som Lärarnas Riksförbund kom fram till när de 2016 genomförde sin undersökning av likvärdighet mellan skolorna i alla kommuner i Sverige. Resultatet visade bland annat att likvärdigheten bland skolorna i svenska kommuner är undermålig och att många kommuner har en ineffektiv resursanvändning (Lärarnas Riksförbund, 2016).

Tidigare forskning visar således att skolor oftast inte är likvärdiga då det kompensatoriska uppdraget inte uppfylls, delvis pga. att resursfördelningen på skolorna inte gynnar detta, vilket innebär att det finns spridning i resultat mellan skolor och att elevernas socioekonomiska bakgrund och migrationsbakgrund påverkar elevernas skolresultat. Jag undersöker skolbibliotekens verksamheter och hur pass integrerade de

är med resten av skolans verksamhet. Om resultatet visar att skolbibliotekets verksamhet är integrerad med resten av skolans verksamhet innebär det att skolbibliotekets verksamhet är en resurs och även kan påverka likvärdigheten.

3.2 Skolbiblioteket som pedagogisk resurs

Då jag kommer att undersöka skolbibliotekens roller samt vad skolbibliotekens verksamheter kan medföra i arbetet för en likvärdig skola, är det intressant att ta reda på vad tidigare forskning säger om att skolbibliotekets verksamhet kan ha betydelse för elevernas lärande.

2017 fick Skolverket i uppdrag av regeringen att se över i vilken mån skolbibliotekets funktion och skolbibliotekariernas kompetens idag används på bästa sätt för att stärka utbildningens kvalitet. I redovisningen av uppdraget konstaterar Skolverket att lärare och skolledare har låg kunskap och kännedom om skolbibliotekets syfte och funktion. De har heller inte kunskap och kännedom om skolbibliotekariens kompetens (Skolverket, 2018). Skolbibliotekets funktion och skolbibliotekariens kompetens tas således inte tillvara. Vilken roll skolbiblioteket och skolbibliotekarien har varierar från skola till skola. Todd och Kuhlthau (2005a) skrev en artikel som handlar om vilken roll skolbibliotekarien spelar för elevernas lärande på skolor som har välfungerande skolbibliotek. Resultaten som presenteras i artikeln visar att eleverna själva anser att skolbibliotekarien har en betydande roll för elevernas lärande, både genom att vara en informationsspecialist och även genom att ge eleverna de verktyg som behövs vid informationssökningar och för att kunna vara källkritisk. Resultatet visar även att när skolbibliotekarien är delaktig i elevernas undervisning är det mest gynnsamt för elevernas lärande (Todd & Kuhlthau, 2005a).

Todd och Kuhlthau (2005b) fortsätter med en annan artikel där studien istället har fokuserat på hur lärare och rektorer ser på hur skolbiblioteket skulle kunna bidra till elevernas möjligheter att nå målen. Todd och Kuhlthau visar i svaren från lärare och rektorer upplevelsen av att skolor med resursstarka skolbibliotek medför att eleverna har mer kännedom om källkritik och informationssökning än andra skolbibliotek som inte är resursstarka. Vidare skriver Todd och Kuhlthau om hur effektiva skolbibliotek kan vara positivt för elevernas lärande. Med effektivt skolbibliotek menas framför allt att skolbibliotekarien har ett bra samarbete med läraren och informationssökning integreras i undervisningen (Todd & Kuhlthau, 2005b).

Precis som Todd och Kuhlthau(2005b) konstaterar Cecilia Gärdén (2017) att en utbildad och kompetent skolbibliotekarie gör skillnad. Gärdén har granskat forskning inom skolbibliotekets roll för elevers lärande 2010-2015. Gärdén tar bland annat upp ett projekt som genomförts i Linköping där kommunen har skapat så kallade fokusbibliotek på vissa grundskolor. Fokusbiblioteken är bemannade av utbildade bibliotekarier och deras uppdrag är att verka läsfrämjande och utveckla elevernas informationskompetens. När man sedan jämförde resultatet av frågor från nationella provet som rörde källkritik, framkom att de elever som gick på en skola med ett fokusbibliotek hade klart bättre resultat än övriga (Gärdén, 2017).

I Gärdéns forskningsöversikt framkommer att det redan på 50-talet gjordes studier som visade att skolor med skolbibliotek och skolbibliotekarier presterade bättre än de skolor som inte hade skolbibliotek och skolbibliotekarier. Gärdén presenterar flertalet studier som visar på att en utbildad och kompetent skolbibliotekarie, ett brett och varierat utbud av resurser och samarbete mellan skolbibliotekarien och lärare gynnar elevernas lärande (Gärdén, 2017). Gärdén tar upp forskning gjord av en amerikansk forskare, Keith Curry Lance, där skolbibliotekets effekt när det gäller elevers lärande och prestationer har undersökts. Lance menar att resultaten visar att skolbibliotekariens utbildning, skolbibliotekets resurser tillsammans med elevers besöksfrekvens, tillgång till teknik och antal lån har ett samband med elevernas resultat. Lance resultat visar även att det finns ett starkt samband mellan förekomsten av skolbibliotekarie och elevers läslust. Utöver detta visar resultatet även att skolbiblioteken fyllde en viktig funktion i att höja lågpresterande elevers resultat (Gärdén, 2017). Gärdén presenterar även andra studier som undersökt relationen mellan skolbibliotekarier och elevers prestationer i sin forskningsöversikt; Dow, McMahan Lakin och Court (2012) visar i sin studie att de skolor som minskat skolbibliotekariens tid har även en nedgång i elevernas prestationer. Ross Todd (2012) undersökte hur eleverna påverkas av ett skolbibliotek och kom fram till att skolbiblioteken bidrar till att eleverna presterar bättre på proven och uppfyller kunskapsmålen bättre, att eleverna kan hitta och använda rätt verktyg vid informationssökning, att eleverna har en källkritisk förmåga och är bättre på sökord och sökstrategier, att eleverna har ett undersökande arbetssätt, att eleverna har ett analytiskt förhållningssätt och kan värdera information, att eleverna får en större motivation för informationssökning och lärande, och att elevernas läsförmåga förbättras genom genrekunskap, ökat antal utlån och en uttryckt läsglädje (Gärdén, 2017).

Även Bikos, Papadimitriou och Giannakopoulos (2014) konstaterar i sin sammanställning av forskning att skolbibliotek som är bemannade av utbildad och kompetent personal, samt har tillräcklig finansiering, förbättrar elevernas resultat oavsett elevernas socio-ekonomiska status eller tidigare utbildning. Sammanställningen visar även att en av de faktorer som har en tydlig positiv inverkan på elevernas lärande är samarbete mellan lärare och skolbibliotekarier (Bikos, Papadimitriou & Giannakopoulos, 2014).

Ken Haycocks (2011) undersökning visar även den på samband mellan ett skolbibliotek, som bemannas av utbildad och kompetent skolbibliotekarie, och elevernas skolprestationer. Resultatet visar att flera olika faktorer är väsentliga för elevernas prestationer, såsom skolbibliotekets öppettider, skolbibliotekariens utbildning, samarbete mellan skolbibliotekarie och lärare när det gäller informationskompetens och läsning, tillgång till datorer och internet, skolbibliotekets bestånd – hur aktuella böckerna är, antal böcker samt antal kronor per elev, och slutligen skolbibliotekariens övriga arbetsuppgifter (Haycock, 2011).

Tidigare forskning visar således att ett integrerat och aktivt skolbibliotek har en betydande roll för elevers lärande och att samarbete mellan skolbibliotekarie och lärare har en stor betydelse för att kunna stötta elever som har behov av särskilt stöd. Skolbibliotekariens utbildning, skolbibliotekets utformning och resurser samt skolbibliotekets öppettider är faktorer som påverkar skolbibliotekets roll för elevernas lärande.

4 Teori

Inom forskning om skolbibliotek används olika teorier, men när det gäller bibliotekets roll så är det främst två olika modeller som används, Loertschers taxonomi (2000) och Kuhlthaus taxonomi (Kuhlthau, 1993). Jag har valt att använda mig av Loertschers taxonomi i denna studie eftersom den främst handlar om skolbibliotekets pedagogiska roll medan Kuhlthaus taxonomi handlar om bibliotekets roll och inte specifikt skolbibliotekets roll.

4.1 Loertschers taxonomi

David Loertscher konstruerade sin taxonomi redan 1982 i *Taxonomies of the school library media program*. Loertschers taxonomi är en värderingsskala, utformad för att kunna undersöka skolbibliotekets användande och delaktighet i undervisningen ur olika perspektiv. Loertschers taxonomi innefattar skolbibliotekariernas perspektiv, lärarnas perspektiv, skolledarnas perspektiv samt elevernas perspektiv (Loertscher, 2000). Jag kommer enbart att använda mig av skolbibliotekariernas perspektiv i denna uppsats eftersom en undersökning som använder alla perspektiven skulle bli väldigt omfattande och tiden för att skriva denna uppsats är begränsad. Alla perspektiv hade dock varit intressanta att undersöka.

Loertschers taxonomi för skolbibliotekarier visar genom olika nivåer hur pass aktivt skolbiblioteket är i resten av verksamheten. Nivåerna går från ett passivt till ett aktivt skolbibliotek, men Loertscher menar att skolbibliotekets nivå kan variera, både över tid och samtidigt. Men Loertscher menar även att ett skolbibliotek som aldrig arbetar på de övre nivåerna bör ses över och undersökas. Vidare anser Loertscher att alla nivåer är nödvändiga och att kvaliteten på skolbiblioteket bestäms om alla nivåer är befintliga. Utgångspunkten hos Loertscher är att elevernas inlärningskvalitet förbättras om skolbiblioteket är en aktiv del i undervisningen. Loertschers taxonomi har använts i tidigare forskning såsom exempelvis Kühne (1993), Limberg (1987) och Gecevic och Johnsson (2017). Loertschers forskning baseras på skolverksamheter i USA och Kanada, där skolbibliotekets verksamhet skiljer sig en del från den svenska. I USA och Kanada har skolbiblioteken redan en betydande roll och skolbibliotekarien har både lärarutbildning och bibliotekarieutbildning. Det är även vanligt att biblioteksanvändning är schemalagt för eleverna i USA (Limberg, 2002).

Jag har översatt de olika nivåerna i Loertschers taxonomi för skolbibliotek till svenska, där nivå 1 innebär en passiv roll och högre nivåer innebär en mer aktiv roll i undervisning och inläring:

Nivå 1 - Ingen integrering - Skolbiblioteket är inte inblandat i undervisningen och skolbibliotekarien gör heller inga försök till att bli delaktig i undervisningen.

Nivå 2 - Bokrum - Skolbibliotekarien köper in böcker och organiserar skolbiblioteket.

Nivå 3 - Individuell referenstjänst - Skolbibliotekarien hjälper eleverna att hitta det material de behöver och försöker lära eleverna att själva kunna hitta i skolbiblioteket.

Nivå 4 - Spontan samverkan - Skolbibliotekarien finns på plats och eleverna vet att de kan gå dit för att få hjälp att hitta information. Skolbibliotekarien hjälper till att plocka fram böcker utan tidigare planering.

Nivå 5 - Kortsiktig planering - En spontan planering tillsammans med lärare som sker i lärarrummet eller korridoren. Skolbibliotekarien kan ge tips och idéer till lärarens undervisning.

Nivå 6 - Planerade möten - Elever och lärare berättar i förväg för skolbibliotekarien vad för information de söker, så att skolbibliotekarien har tid på sig att ta fram material som passar för behovet.

Nivå 7 - Marknadsföring - Skolbibliotekarien försöker övertyga skolans personal och eleverna om att skolbibliotekets verksamhet är viktig och betydelsefull.

Nivå 8 - Formell planering - Skolbiblioteket och skolbibliotekarien används i en undervisningsdel och läraren och skolbibliotekarien har planerat i förväg hur skolbiblioteket och skolbibliotekarien ska användas i undervisningsdelen.

Nivå 9 - Undervisningsplanering - Skolbiblioteket är en naturlig del i undervisningen. Skolbibliotekarien är med både vid planering, genomförande och utvärdering av ett moment i undervisningen. Skolbibliotekarien har även delat ansvar tillsammans med läraren vad gäller bedömning av elevernas arbete, dock enbart när det gäller informationssökningen då läraren sköter bedömningen av innehållet i elevernas arbeten. Skolbibliotekarien och läraren är både specialister inom sina områden och fördelar ansvaret lika utifrån det.

Nivå 10 - Pedagogiskt utvecklingsarbete - Lärarna kontaktar skolbibliotekarien vid planering av undervisningen för att rådgöra, och skolbibliotekarien anses vara en resurs som besitter betydelsefull kunskap inom informationssökning och bokbestånd. Skolbibliotekarien är en jämlik kollega till lärarna och deltar, liksom lärarna, i ett utvecklingsarbete gällande undervisningen.

Utifrån ovanstående nivåer kommer jag att genomföra min analys av skolbibliotekets roller i skolans verksamhet, för att sedan kunna analysera huruvida skolbibliotekets verksamheter medför något i arbetet för en likvärdig skola.

5 Metod

I detta avsnitt presenteras vilken metod som valdes, samt hur undersökningen har skett, även reliabilitet och validitet, bearbetning av materialet och etiska hänsynstaganden presenteras.

5.1 Urval

Jag började med att kontakta medieteket i den kommun som jag ville undersöka för att få kontaktuppgifter och information om skolbiblioteken i kommunen. Men då svaret uteblev, valde jag istället att mejla till sex rektorer på de kommunala grundskolorna i kommunen som låg i närheten. Jag fick svar från tre skolor, och valde då att även höra av mig till en av friskolorna i kommunen. Jag fick kontakt med skolbibliotekarien på friskolan och hon och de tre andra skolbibliotekarierna som jag fick kontakt med gick även med på att intervjuas.

5.2 Intervjuer

För att få veta mer om hur skolbiblioteken arbetar anser jag att en kvalitativ metod passar bäst eftersom kvalitativa metoder främst fokuserar på informanternas perspektiv (Bryman, 2011). Jag har valt att använda mig av semistrukturerade intervjuer, eftersom jag ville få möjlighet att ställa frågor till skolbibliotekarien om verksamheten och även kunna ställa följdfrågor. Jag valde att inte använda mig av enkäter eller observation eftersom enkäter ger utrymme för egen tolkning av frågorna och då kan det innebära att de frågor som jag vill ha svar på inte besvaras. Jag valde även bort att enbart observera skolbibliotekens verksamheter eftersom detta skulle ha tagit lång tid för att få ett rättvist resultat av skolbiblioteken, då skolbibliotekens arbete ofta sträcker sig över en termin.

Semistrukturerade intervjuer innebär att man utgår från en intervjuguide med frågeområden istället för att ha detaljerade frågor. Semistrukturerade intervjuer anses vara en metod som är anpassningsbar och lätthanterlig eftersom informantens svar kan styra intervjuens riktning åt olika håll (Bryman, 2011). Detta underlättar dels för informanten, eftersom denne får möjlighet att svara med egna ord, och dels för den som intervjuar eftersom denne då kan ställa följdfrågor eller ändra ordningen för intervjufrågorna under intervjuens gång beroende på de svar som informanten ger. Intervjuguiden som skapas är till för att underlätta för den som intervjuar, så att denne ska komma ihåg vilka frågeområden som ska behandlas under intervjun (Bryman, 2011).

Då Gärdén (2017) konstaterar att skolbiblioteken har en betydande roll för elevers lärande och att skolbibliotekariens utbildning och kompetens, skolbibliotekets utformning samt skolbibliotekets roll i skolans verksamhet påverkar detta, ville jag veta vad skolbibliotekarierna har för utbildning och kompetensområden och hur

skolbiblioteken är utformade samt hur skolbibliotekets verksamhet ser ut. Utifrån detta har jag skapat intervjuguiden som innehåller frågeområdena skolbibliotekariens kompetensområden, det fysiska skolbiblioteket och slutligen skolbibliotekets verksamhet. Frågorna är relativt ”öppna” och ger utrymme för uppföljningsfrågor. Se bilaga 1.

Vad gäller det fysiska skolbiblioteket har även skolbiblioteken observerats av mig vid intervjutillfället för att kunna beskriva deras utformning korrekt i resultatet.

5.3 Genomförande

Alla intervjuer genomfördes på respektive skolbibliotek. Detta eftersom det dels var under arbetstid som skolbibliotekarierna hade tid att träffas och för att de inte har något arbetsrum utöver skolbiblioteket som fanns tillgängligt, och dels för att jag skulle kunna observera hur det fysiska skolbiblioteket var utformat. Två av intervjuerna skedde under skolbibliotekets öppettider, och två av intervjuerna skedde då skolbiblioteket hade stängt för dagen.

Vid intervjutillfället utgick jag ifrån intervjuguiden, se bilaga 1, och jag observerade även hur skolbiblioteket var utformat och var i skolan skolbiblioteket var beläget. Intervjuerna spelades in och jag tog även anteckningar under intervjuerna samt observerade hur skolbiblioteket var utformat. All empiri sammanställdes sedan för att kunna genomföra analyserna. I analysen utgår jag från nivåerna i Loertschers taxonomi och har, utifrån hur informanterna har beskrivit sina arbetsuppgifter och skolbibliotekets verksamhet, fastställt skolbibliotekets roll. Jag har även analyserat varje skolbiblioteks verksamhet utifrån skolans kompensatoriska uppdrag.

5.4 Reliabilitet och validitet

Två av intervjuerna som gjordes, genomfördes under skolbibliotekets öppettid. Vid den ena av dessa två intervjuer besökte både elever och lärare skolbiblioteket och det blev kortare avbrott i intervjun. Stukát (2005) skriver att det finns risk för svagheter vid intervjustudier, såsom feltolkningar eller yttre störningar under själva intervjun (Stukát, 2005). För att minska risken för feltolkningar vid intervjuerna repeterades frågan i de fall informanten blivit avbruten och jag ställde även följdfrågor så att informanten kunde utveckla svaren samt frågade huruvida jag hade uppfattat informanten korrekt. Jag bad även om lov att få kontakta informanterna igen efter intervjun ifall jag hade ytterligare frågor.

Jag tror att mina informanter till största del har svarat ärligt och sanningsenligt på mina frågor, men att de kanske omedvetet gav en annorlunda bild av skolbiblioteksverksamheten än vad en objektiv bedömare hade gjort. Stukát menar att människor ibland omedvetet ger falska svar eller säger det som de tror att den som

intervjuar vill höra (Stukát, 2005).

5.5 Analysmetod skolbibliotekets roll och likvärdig skola

I tidigare avsnitt, 2.5, har skolbiblioteket och arbetet för en likvärdig skola, ur aspekten att skolan ska vara kompensatorisk, kopplats ihop. Skolbibliotekets riktlinjer stämmer överens med det som står i skollagen om skolans kompensatoriska uppdrag.

I min analys kommer jag inte att undersöka huruvida skolorna och skolbiblioteken är likvärdiga, utan jag vill ta reda på huruvida skolbibliotekets verksamheter bidrar till arbetet för en likvärdig skola, och i så fall hur de gör det. För att få en uppfattning om skolornas elevunderlag och elevernas förutsättningar kommer jag att börja med att presentera skolorna och dess upptagningsområden. Varje skolbiblioteks verksamhet kommer sedan att analyseras för sig utifrån de tre huvudpunkterna i skolans kompensatoriska uppdrag; att skolan ska ta hänsyn till elevernas olika behov, att skolan ska sträva efter att kompensera för skillnader i elevernas förutsättningar, samt att eleverna ska få stöd och stimulans att nå så långt som möjligt. Det finns massor med olika behov hos elever och det kan ta tid innan skolan identifierar alla behov som eleverna har. Enligt skolinspektionens granskningsrapport från 2016 har skolor svårt att identifiera elevernas behov (Skolinspektionen, 2016) och eftersom min uppsats handlar om skolbibliotek har jag valt att framför allt undersöka elevernas behov utifrån bokperspektivet, dvs. böcker på annat språk än svenska och tillgång till talböcker.

5.6 Bearbetning av intervjumaterial

Alla intervjuer spelades in vid intervjutillfället, därefter lyssnade jag igenom en intervju i taget. Jag transkriberade de delar av intervjuerna som besvarade frågorna som finns i intervjuguiden, vilket resulterade i cirka 15 sidor text. De delar av intervjuerna som inte transkriberades bestod främst av kallprat. Jag har lyssnat och läst intervjuerna flera gånger och utifrån detta har jag sedan presenterat resultatet och genomfört min analys. I analysen har jag utgått från nivåerna i Loertschers taxonomi och har, utifrån hur informanterna har beskrivit sina arbetsuppgifter och skolbibliotekets verksamhet, placerat in verksamheterna på den nivå som passar in.

5.7 Etiska hänsynstaganden

Informanterna informerades om syftet med uppsatsen och att det var frivilligt att delta, samt att de när som helst under arbetets gång kunde välja att avbryta deltagandet. Informanterna informerades vidare om att det inspelade materialet delvis skulle komma att transkriberas, och att allt material såsom den inspelade intervjun och transkriberingen omfattas av sekretess. Alla informanter fick ta del av samt skriva under en blankett för samtycke av informationsinsamling. Informanterna fick även information om att de kommer att vara konfidentiella och att deras riktiga namn inte

kommer att användas i denna uppsats.

6 Resultat och analys

I min undersökning har jag tittat på skolbibliotekariens erfarenhet och kompetensområden, skolbibliotekets utformning och skolbibliotekets verksamhet. I detta avsnitt presenteras först skolorna, sedan informanterna och deras kompetensområden. Därefter kommer jag att presentera hur de olika skolbiblioteken ser ut och vilka förutsättningar skolbiblioteken har. Sedan kommer verksamheten att analyseras utifrån Loertschers taxonomi för skolbibliotekerier (2000) och slutligen kommer jag att utifrån ovanstående resultat analysera vad skolbibliotekens verksamheter kan medföra i arbetet för en likvärdig skola.

6.1 De fyra skolorna

Totalt sett i Gävle kommun är andelen arbetslösa 8,8 %, andelen utlandsfödda 14,8 %, årsinkomst 288 000 kronor och andel med eftergymnasial utbildning längre än tre år 18,4 %. De flesta i kommunen bor i flerbostadshus (Gävle kommun, 2018b).

Skola 1, är en kommunal grundskola, F-9. Skolan ligger cirka tre kilometer från centrum och har ett upptagningsområde som omfattar stadsdelar där de flesta bor i småhus, arbetslösheten ligger under 4 % och andelen utlandsfödda ligger på cirka 5 %. Årsinkomsten ligger runt 335 000 kronor, vilket är högre än medelinkomsten i Gävle kommun, och andelen som har eftergymnasial utbildning som är längre än tre år ligger runt 20 % (Gävle kommun, 2018b). Det går cirka 570 elever på skolan, av dessa 570 elever är det cirka 10 elever som har svenska som andraspråk. Varje läsår har Anna, som är skolbibliotekarie på skolan, 120 kr/elev att köpa in böcker till skolbibliotek för.

Skola 2, är en kommunal grundskola, F-6. Skolan ligger cirka två kilometer från centrum och har ett upptagningsområde som omfattar stadsdelar där det finns tydliga skillnader. Några av stadsdelarna har en arbetslöshet som ligger runt cirka 16 % och där andelen utlandsfödda är cirka 28 %. De flesta bor i hyresrätter och årsinkomsten är cirka 250 000 kronor, vilket är lägre än medelinkomsten i kommunen. Andelen med eftergymnasial utbildning som är mer än tre år är cirka 17 %. Och i en av stadsdelarna är andelen arbetslösa endast 3 % och årsinkomsten ligger på 350 000 kronor, vilket är högre än medelinkomsten i kommunen. Majoriteteten bor i småhus och andelen med eftergymnasial utbildning som är längre än tre år är cirka 24 % och andelen utlandsfödda är cirka 5 % (Gävle kommun, 2018b). På skolan går det cirka 400 elever, varav 129 elever har svenska som andraspråk. Karin, som är skolbibliotekarie på skolan, har 50 kr/elev att köpa in böcker för.

Skola 3, är en friskola, 6-9. Friskolan ligger i yttre delen av centrum och då det är en friskola har den inga upptagningsområden utan eleverna får söka till skolan. Området där skolan ligger har dock en arbetslöshet på cirka 8 % och cirka 13 % är utlandsfödda. De flesta bor i flerbostadshus och årsinkomsten ligger på 280 000 kronor, vilket är något högre än medelinkomsten i Gävle kommun. Andelen med eftergymnasial utbildning som är längre än tre år ligger på cirka 21 % (Gävle kommun, 2018b). På

skolan går det cirka 280 elever, av dessa 280 elever är det cirka 15 elever som har svenska som andraspråk. Frida, som är skolbibliotekarie på skolan, har 35 kr/elev att köpa in böcker för.

Skola 4, är en kommunal grundskola, F-9. Skolan ligger cirka fyra kilometer från centrum och har ett upptagningsområde där andelen utlandsfödda ligger runt 11 % och arbetslösheten ligger runt 7 %. Majoriteten bor i småhus och andelen med eftergymnasial utbildning som är längre än tre år är cirka 15 %. Årsinkomsten ligger på 301 000 kronor, vilket är högre än medelinkomsten i Gävle kommun (Gävle kommun, 2018b). På skolan går det cirka 750 elever, varav cirka 35 elever har svenska som andraspråk. Skolbibliotekarien på skola 4, Lena, har 53 kr/elev att köpa in böcker för.

6.2 Skolbibliotekariens erfarenhet och kompetensområden

Här kommer jag att kort presentera de fyra informanterna. Eftersom informanterna ska förbli konfidentiella kommer jag att använda mig av fiktiva namn.

Informant 1, Anna har arbetat som skolbibliotekarie på skola 1 i snart tre år. Hon är utbildad bibliotekarie och har tidigare arbetat några år som barn- och ungdomsbibliotekarie i en liten kommun innan hon sökte detta jobb. Anna arbetar 80 % på detta skolbibliotek samt 20 % på två andra skolbibliotek inom samma rektorsområde.

Informant 2, Karin, arbetar på skola 2. Karin har arbetat som skolbibliotekarie på denna skola i fem år. Karin har ingen eftergymnasial utbildning. Hon har arbetat som timvikarie på andra skolor i en grannkommun innan hon sökte detta jobb, men har ingen tidigare erfarenhet av biblioteksarbete. Karin arbetar 75 % på skolbiblioteket och har inga andra arbetsuppgifter.

Informant 3, Frida, arbetar på skola 3. Frida har arbetat som skolbibliotekarie på denna skola i lite drygt två år. Frida är utbildad lärare i svenska och idrott, men har ingen utbildning inom biblioteks- och informationsvetenskap. Frida har ingen tidigare erfarenhet av biblioteksarbete, men anmälde sitt intresse för skolbiblioteksansvaret till rektorn när den dåvarande skolbibliotekarien slutade. Frida är anställd som lärare och har ingen tid i sin tjänst för skolbiblioteket utan använder sin planeringstid, vilket är tre timmar i veckan, till att bemanna skolbiblioteket.

Informant 4, Lena, arbetar på skola 4. Hon har arbetat som skolbibliotekarie på denna skola i tre år. Lena har utbildning i biblioteks- och informationsvetenskap och har även studerat idéhistoria och litteraturhistoria. Lena har tidigare arbetat som vikarie på folkbibliotek, men blev sedan övertalad att börja arbeta på skolbiblioteket av kommunens skolbibliotekssamordnare. Lena arbetar 60 % som skolbibliotekarie och har inga andra arbetsuppgifter.

6.3 Det fysiska skolbiblioteket

Skolorna och skolbiblioteken som informanterna arbetar vid ser olika ut och har olika förutsättningar, nedan kommer detta presenteras mer ingående utifrån observation vid intervjutillfället samt informanternas svar.

På skola 1 består skolbiblioteket av tre rum och i alla tre rum finns bokhyllor fulla med böcker samt fåtöljer, soffor och arbetsplatser för eleverna. Skolbibliotekets ingång ligger i mittenrummet, där finns även en lånedisk med Annas arbetsdator. I mittenrummet finns även boksnuddar där Anna ställer fram boktips. I ett av rummen på sidan finns det två katalogdatorer där eleverna kan söka efter böcker. Anna berättar att det går att komma ut på internet på dessa datorer också, men att de inte är tänkta att användas för detta då högstadieläverna har varsin iPad genom skolan. Skolbiblioteket är beläget i skolans högstadiebyggnad, vilket gör det lättillgängligt för högstadieläverna men inte lika lättillgängligt för F-6. Anna registrerar elever med lässvårigheter i Legimus, så att de får tillgång till talböcker. Legimus är ett digitalt bibliotek där låntagarna kan söka och låna talböcker. När jag frågar om det finns böcker på något annat språk svarar Anna "Nästan ingenting. Jag har inte lånat hit nåt heller. En gång har jag gjort det, då var det på tyska till en elev. Annars har det inte varit någonting. Jag har ju träffat några av de här eleverna och de har liksom inte varit intresserade av böcker på sitt språk. Jag vet inte om de har skaffat dem på annat sätt eller om de inte vill läsa eller så. Sen har vi ju haft så otroligt få elever, så det har inte varit aktuellt." Bokbeståndet är över 1000 böcker och det finns skönlitteratur på både svenska och engelska samt facklitteratur, men det finns endast någon enstaka bok på något annat språk än svenska och engelska.

På skola 2 är skolbiblioteket relativt nytt, det invigdes 2016. Skolbiblioteket består av två rum, ett lite mindre där ingången är och där det finns en lånedisk med Karins arbetsdator. Det finns även en katalogdator i detta rum samt några bokhyllor. Det stora rummet består av arbetsplatser för eleverna, bokhyllor längs väggarna som några hyllor i mitten som fungerar som avskärmare samt en platta där det finns liggmöbler vid fönstret där eleverna kan ligga eller sitta och läsa. Bokhyllorna är fyllda av böcker, facklitteratur samt skönlitteratur både på svenska och engelska samt finns några skönlitterära böcker på somaliska, arabiska mm. Skolbiblioteket ligger beläget en trappa upp i mellanstadiebyggnaden. Förskoleklass och lågstadiet har sina byggnader på andra sidan skolgården. I anslutning till skolbiblioteket står skolans datorvagnar och det brukar vara Karins ansvar att se till att de blir låsta ordentligt innan hon går hem för dagen. Karin har ganska nyligen fått rättigheter att registrera låntagare i Legimus, vilket hon gör när behovet finns hos eleven. Bokbeståndet är strax över 1000 böcker.

På skola 3 ligger skolbiblioteket i ett rum som delas med en idrottsförening, vilket innebär att skolan utnyttjar rummet på dagtid och idrottsföreningen använder det på kvällar och helger. I rummet finns det ett stort konferensbord och stolar samt sex bokhyllor. Det finns även en dator som används av Frida för att registrera låntagare, lägga till bestånd samt utlån och återlämning. Då alla elever har en chromebook genom skolan menar Frida att det inte behövs någon mer dator i skolbiblioteket. Bokbeståndet

är under 1000 böcker, något som syns i bokhyllorna där det finns flera tomma eller halvfylla hyllplan. Det finns både skönlitterära böcker och facklitteratur. Skönlitteraturen är till största del på svenska, men det finns några få böcker på engelska också. Det finns inga böcker på andra språk. Det finns även några cd-skivor med talböcker, men nu har Frida precis fått rättigheter att registrera låntagare i Legimus, men hon har inte hunnit testat detta än.

På skola 4 ligger skolbiblioteket i mitten av skolan. Skolbiblioteket består av ett stort rum där det finns bokhyllor längs väggarna och även bokhyllor i rummet som skärmar av. Det finns även fåtöljer och soffgrupper samt bord och stolar där eleverna kan sitta och arbeta. Här finns även en lånedisk med Lenas arbetsdator och boksnurror för boktips. Det finns ingen katalogdator i skolbiblioteket längre eftersom den inte ersattes när den gick sönder. Lena ser inte det som något problem, eftersom hon menar att högstadieeleverna klarar sig med sina smartphones eller iPads, och alla högstadieelever har varsin iPad genom skolan. Bakom lånedisken finns ytterligare två rum. Det ena är Lenas arbetsrum och det andra används som mötesrum av bland annat biblioteksrådet. Bokbeståndet är tydligt över 1000 böcker, vilket syns på skolbibliotekets storlek och antalet bokhyllor. Lena berättar att detta skolbibliotek innehåller böcker från tre skolbibliotek som lades ner. Det finns skönlitteratur på både svenska och engelska och det finns även facklitteratur på både svenska och engelska. Det finns ingen litteratur på andra språk utöver svenska och engelska. Lena registrerar låntagare i Legimus om behovet finns hos eleven.

6.4 Verksamhet och inflytande

För att analysera skolbibliotekets pedagogiska roll i verksamheten relaterar jag till Loertschers taxonomi för skolbibliotekarier (2000). Jag utgår från nivåerna i taxonomin och har, utifrån hur informanterna har beskrivit sina arbetsuppgifter och skolbibliotekets verksamhet, placerat in verksamheterna på den nivå som passar in.

Nivå 1 - Ingen integrering. Nivå 1 innebär att skolbiblioteket inte är inblandat i undervisningen och skolbibliotekarien heller inte gör några försök till att bli delaktig i undervisningen. Inget av de skolbibliotek som ingick i min studie ligger på denna nivå.

Nivå 2 - Bokrum. Nivå 2 innebär att skolbibliotekarien köper in böcker och organiserar skolbiblioteket. Alla fyra informanter gör detta på ett eller annat sätt. Frida, som arbetar på friskolan, har ingen utbildning inom bibliotek- och informationsvetenskap och heller ingen erfarenhet av biblioteksarbete. Den kunskap hon besitter har hon fått lära sig av den som tidigare arbetade som skolbiblioteksansvarig. Frida köper in böcker och katalogiserar dem sedan och lägger in dem i den digitala katalogen för att slutligen ställa upp dem på hyllan. Hon har inte ändrat hylluppställningen, utan utgår från den hylluppställning som fanns när hon tog över ansvaret, vilket är en indelning i skönlitteratur och facklitteratur.

Karin har inte heller någon utbildning inom biblioteks- och informationsvetenskap eller erfarenhet från biblioteksarbete. Hon köper in böcker, men katalogiserar dem inte, och

när böckerna kommer till henne är de redan märkta och inlagda i den digitala katalogen. Karin har dock valt att sätta dit en ytterligare ryggetikett med uppställningsord för att både eleverna och hon lättare ska kunna hitta och sätta upp böckerna igen. Anna har en examen i biblioteks- och informationsvetenskap och har tidigare arbetat på folkbibliotek. Hon köper in böcker och katalogiserar själv, men oftast köper hon böckerna färdigplastade eftersom det nästan inte är någon skillnad i pris. Även Lena har en utbildning inom biblioteks- och informationsvetenskap samt erfarenhet från biblioteksarbete. Hon väljer att köpa böckerna outrustade för att hon ska kunna märka dem efter eget uppställningssystem samt kunna sätta streckkoden under plasten på boken. Hon katalogiserar själv.

Skolbibliotek 1, 2 och 4 arbetar inte bara på denna nivå utan skolbibliotekens arbete sträcker sig vidare över flera nivåer, till skillnad från skolbibliotek 3, där Frida arbetar, där verksamheten stannar på denna nivå. Frida är anställd som lärare och har ingen tid i sin tjänst för skolbiblioteket, trots att hon är skolbiblioteksansvarig. Hon säger "10 timmar är det folk i bibliotek, men då är det inte för biblioteket utan det är ju lektioner. Utan det är väl de hära tre timmar på tisdagar som jag använder till biblioteksgöra." Frida berättar att dessa tre timmar är hennes planeringstid och att hon då väljer att sitta i skolbiblioteket och planera för att samtidigt kunna göra eventuella skolbibliotekssysslor. Frida berättar vidare att eleverna har möjlighet att när som helst be henne eller en lärare om att få komma in i skolbiblioteket för att få låna en bok, men att detta aldrig händer. Hon berättar även att eleverna får en bok i början av terminen som används i undervisningen i svenska, utöver det lånas det nästintill aldrig några böcker. Hon säger "Det är ganska få elever som vill läsa fler än en bok. Och de som vill läsa fler än en bok de har oftast med sig en bok hemifrån." Skolbibliotek 3 fungerar på nivå 2 då skolbiblioteket egentligen inte är inblandat i undervisningen och eftersom Frida inte har någon tid så hinner hon heller inte göra några försök till att bli delaktig i undervisningen som skolbibliotekarie. Men trots detta lägger Frida ändå tid på att köpa in böcker, registrera nya böcker och nya låntagare samt märka böckerna och ställa upp dem i hyllan.

Nivå 3 - Individuell referenstjänst. Nivå 3 innebär att skolbibliotekarien hjälper eleverna att hitta det material de behöver och försöker lära eleverna att själva kunna hitta i skolbiblioteket. Tre av skolbiblioteken når denna nivå och det är även de skolbibliotek som har en anställd som enbart arbetar som skolbibliotekarie och sitter större delen av sin arbetstid i skolbiblioteket och har det öppet för besök. Lena berättar att hon brukar ha en biblioteksintroduktion varje hösttermin, då för årskurs 4 och för årskurs 7. Hon berättar vidare: "Mellanstadiet lär sig var böckerna står. Skolbiblioteket.se når man från vilken smartphone som helst. Vi hade en katalogdator förut, men den gick sönder och så fick jag ingen ny. Men eftersom den inte precis behövs så känns det inte så farligt." I skolbiblioteket där Anna arbetar finns det två katalogdatorer, dessa används främst av de yngre eleverna och då tillsammans med Anna för att söka efter böcker i skolbiblioteket.

Karin är i skolbiblioteket under hela sin arbetstid och hjälper till med utlån och återlämning. Hon beskriver en normal arbetsdag; "Ja, jag öppnar då. Så kommer det elever. Ibland kommer det klasser. Det är bara lågstadiet och förskoleklass som kommer i klasser då, och har med en lärare oftast eller en nån pedagog iallafall. Och så hjälper

jag dem det de ska ha hjälp med. Får tillbaka böcker av dem och så lånar jag ut nya böcker och tar tillbaka de gamla och ställer ut dem igen.” Hon använder katalogdatorn för att hjälpa de yngre eleverna när de ska söka efter böcker och ibland ger hon förslag på böcker om eleverna frågar, men hon planerar inte tillsammans med lärare och lärarna ber henne heller inte om att plocka fram böcker kring ett visst ämne eller dylikt. Karin har testat att ha boksamtal en gång, men säger att det kommer hon aldrig att göra igen för det upplevde hon som läskigt och obekvämt. Det är heller inget som hennes chef kräver av henne, utan det viktiga är att skolbiblioteket är öppet. När informationssökning kommer upp säger Karin “Jag har inte den rollen liksom som håller på med sånt. Det skulle vara kul, men jag vet inte om jag skulle klara av allt det. Det är så mycket med informationssökning och så där. Jag har ju nån affisch om det där.” Karin tycker att eleverna har lärt sig att hitta bra i skolbiblioteket, och att de inte brukar använda sig av katalogdatorn utan istället går direkt till hyllorna och letar där. Skolbibliotek 2, där Karin arbetar, fungerar på nivå 3.

Nivå 4 - Spontan samverkan. Nivå 4 innebär att skolbibliotekarien finns på plats och att eleverna vet att de kan gå dit för att få hjälp med att hitta information. Skolbibliotekarien hjälper till att plocka fram böcker utan tidigare planering. Både skolbibliotek 1, där Anna arbetar, och skolbibliotek 4, där Lena arbetar, fungerar delvis på denna nivå. De bemannar skolbiblioteket och finns tillgängliga för både elever och lärare som behöver hjälp för att hitta information. Lena berättar “Det verkar som att högstadiet är rätt nöjda med att jag kan ge boktips på plats när de skickar elever hit. Individuellt.” Och Anna säger “Det jag upplever från lärarhåll, det som har varit mest uppskattat och det som de tycker är bra med biblioteket, det är att det är öppet.” Både skolbibliotek 1 och skolbibliotek 4 fungerar även på nivå 5 och nivå 6.

Nivå 5 - Kortsiktig planering. Nivå 5 innebär en spontan planering tillsammans med lärare som sker i lärarrummet eller korridoren. Skolbibliotekarien kan ge tips och idéer till lärarens undervisning. Och **Nivå 6 - Planerade möten**, innebär att elever och lärare berättar i förväg för skolbibliotekarien vad för information de söker, så att skolbibliotekarien har tid på sig att ta fram material som passar för behovet. Lena berättar att hon dels sätter upp en lista i lärarrummet där lärarna får boka in bokprat för VT19, men att hon även brukar kolla av med lärarna i fikarummet vad de arbetar med för tillfället och erbjuda sin kompetens genom t.ex. bokprat eller bokutställning inom ämnet. Vidare berättar Lena; “Jag tycker ibland att jag får jaga efter lärarna och påminna dem om att nu är det dags för bokprat.” Anna berättar att hon går ut i klasserna på låg- och mellanstadiet och har bokprat några gånger per termin, medan det på högstadiet istället blir någon gång då och då. Hon berättar även att det alltid är hon själv som föreslår bokprat på högstadiet, medan det på låg- och mellanstadiet oftast är lärarna som efterfrågar det. Anna berättar vidare om verksamheten och berättar att hon ibland pratar ihop sig med en lärare innan, men att lärarna oftast redan har planerat det mesta innan Anna får vara delaktig i planeringen. Hon säger att hon och läraren ändå har pratat ihop sig om vad som förväntas av henne och vad eleverna ska göra. Anna understryker att det blir som bäst när hon och läraren har haft tid att prata ihop sig innan. Men hon berättar vidare att det är vanligt att det istället blir så att läraren skickar dit elever som säger att de ska ha böcker om exempelvis antiken.

Nivå 7 - Marknadsföring. Nivå 7 innebär att skolbibliotekarien försöker övertyga skolans personal och eleverna om att skolbibliotekets verksamhet är viktig och betydelsefull. Anna berättar under intervjun att det nästintill alltid är hon som får föreslå för lärarna på högstadiet att hon ska komma ut i klass och bokprata. Även Lena får ibland jaga lärare för att påminna dem om att det är dags för bokprat. Hon berättar vidare att hon tycker att det är konstigt att hennes kompetens inte används mer och att hon försöker påverka lärarna vid t.ex. möten, men upplever att lärarna inte riktigt lyssnar till henne.

Nivå 8 - Formell planering. Nivå 8 innebär att skolbiblioteket och skolbibliotekarien används i en undervisningsdel och läraren och skolbibliotekarien har planerat i förväg hur skolbiblioteket och skolbibliotekarien ska användas i undervisningdelen. Både skolbibliotek 1, där Anna arbetar, och skolbibliotek 4, där Lena arbetar, fungerar på nivå 8, inte hela tiden, men någon eller några gånger varje läsår händer det. Anna säger dock att lärarna oftast har planerat rätt mycket innan hon blir involverad, men att de ändå går igenom tillsammans vad eleverna ska göra och vad läraren förväntar sig av Anna. Anna menar att det blir som bäst när hon och läraren samarbetar ihop på detta sätt.

Nivå 9 - Undervisningsplanering, som innebär att skolbiblioteket är en naturlig del i undervisningen och att skolbibliotekarien är med både vid planering, genomförande och utvärdering av ett moment i undervisningen samt att skolbibliotekarien bedömer elevernas arbete utifrån informationssökning, och **Nivå 10 - Pedagogiskt utvecklingsarbete,** som innebär att lärarna kontakter skolbibliotekarien vid planering av undervisning för att rådgöra och skolbibliotekarien faktiskt ses som en värdefull resurs som även är en jämlik kollega till lärarna och deltar i utvecklingsarbetet för undervisningen, är två nivåer som inte finns med bland de skolbibliotek jag har undersökt.

6.5 Skolbiblioteket och likvärdig skola

Likvärdig skola innebär inte att undervisningen ser likadan ut eller att resurserna fördelas lika, utan hänsyn ska tas till elevernas olika förutsättningar och behov. Som redovisats tidigare i resultatet finns det skillnader mellan skolorna vad gäller antal elever, elevernas socioekonomiska bakgrund och antal elever med svenska som andraspråk. Även mellan skolbiblioteken finns det skillnader vad gäller skolbibliotekariens utbildning och kompetensområden, skolbibliotekets fysiska miljö, skolbibliotekets budget och skolbibliotekets verksamhet. Här kommer varje skolbiblioteks verksamhet att analyseras för sig utifrån de tre huvudpunkterna i skolans kompensatoriska uppdrag; att skolan ska ta hänsyn till elevernas olika behov, att skolan ska sträva efter att kompensera för skillnader i elevernas förutsättningar, samt att eleverna ska få stöd och stimulans att nå så långt som möjligt.

6.5.1 Skolbibliotek 1

Vilka behov finns det hos eleverna?

Av 570 elever är det 10 elever som har ett annat modersmål än svenska. Anna berättar att hon skapar Legimuskonton till de elever som har behov av talböcker.

Vilka skillnader finns det i elevernas förutsättningar?

Eleverna kommer från områden där arbetslösheten är låg, de flesta bor i småhus och årsinkomsten är högre än medelinkomsten i kommunen, andelen utlandsfödda är låg och en femtedel av de som bor i upptagningsområdet har en eftergymnasial utbildning som är längre än tre år. Eleverna har således ganska lika förutsättningar, med undantag för de elever som har ett annat modersmål än svenska.

Hur får eleverna stöd och stimulans för att nå så långt som möjligt?

Anna arbetar läsförmedlande genom att dels gå ut i klass och bokprata och dels genom att ge boktips på plats i skolbiblioteket. Skolbiblioteket öppet och bemannat fyra dagar i veckan, vilket ger eleverna möjlighet att komma dit och söka efter information och låna böcker. Skolbibliotekarien, Anna, har utbildning i biblioteks- och informationsvetenskap samt erfarenhet sen tidigare som barn- och ungdomsbibliotekarie. I skolbiblioteket finns det både fåtöljer och bord och stolar, vilket ger eleverna möjlighet att sitta där och arbeta. Det finns två datorer i skolbiblioteket så att eleverna har möjlighet att söka i skolbibliotekets katalog eller söka information på internet. Anna samarbetar med lärare och undervisare även i informationssökning. Skolbiblioteket har ett bokbestånd som omfattar över 1000 böcker, och då både svensk och engelsk skönlitteratur samt facklitteratur på svenska. Då skolbiblioteket har en budget på 120 kr/elev köper Anna in nästintill allt som eleverna efterfrågar, men hon köper inte in böcker på andra språk än svenska och engelska. Det finns cirka 500 lättlästa ungdomsböcker i skolbiblioteket, vilket gynnar elever med lässvårigheter samt elever med annat modersmål än svenska.

6.5.2 Skolbibliotek 2

Vilka behov finns det hos eleverna?

Det går cirka 400 elever på skolan och 129 av dessa elever har ett annat modersmål än svenska. Behoven hos eleverna är bland annat andraspråksundervisning, studiehandledning, modersmålsundervisning och särskilt stöd. Skolbibliotekarien Karin ser till att de eleverna med behov av talböcker får tillgång till det.

Vilka skillnader finns det i elevernas förutsättningar?

Eleverna kommer från olika typer av områden. Större delen av eleverna kommer från områden där de flesta bor i hyresrätt, arbetslösheten är hög, andelen utlandsfödda är hög och inkomsten är lägre än medelinkomsten i kommunen. Och resten av eleverna kommer från områden där de flesta bor i småhus, arbetslösheten är låg, andelen utlandsfödda är låg och en fjärdedel har en eftergymnasial utbildning som är längre än tre år, samt att inkomsten är högre än medelinkomsten i kommunen. Eleverna har således olika förutsättningar som kan handla om det stöd eleverna kan få hemifrån och språkliga förutsättningar. De elever som kommer från de områden där arbetslösheten är hög har sämre förutsättningar än de övriga eleverna.

Hur får eleverna stöd och stimulans för att nå så långt som möjligt?

Skolbiblioteket är bemannat alla dagar i veckan, vilket innebär att eleverna har tillgång till det under skoltid. Skolbibliotekets möblering omfattar både liggmöbler och bord och

stolar vilket inbjuder eleverna till att vara där och arbeta. Skolbiblioteket har en dator där eleverna kan söka efter böcker och de kan även få hjälp av Karin för att hitta böcker. Böckerna har även uppställningsordet påklistrat på bokryggen för att underlätta för eleverna då de letar efter böcker. Skolbibliotekarien förser de elever med behov av talböcker med Legimuskonton så att de kan ladda ner talböcker. Bokbeståndet är på över 1000 böcker och består av skönlitteratur på flera olika språk samt facklitteratur på svenska. Det finns även cirka 400 lättlästa böcker bland ungdomsböckerna. De lättlästa böckerna och böckerna på annat språk än svenska är ett sätt att möta några av behoven som eleverna med annat modersmål än svenska har.

6.5.3 Skolbibliotek 3

Vilka behov finns det hos eleverna?

Det går cirka 280 elever på skolan, varav 15 elever har ett annat modersmål än svenska. Vid intervjun framkom att skolan har många elever med svårigheter har sökt sig till skolan eftersom de upplevt att kommunal skolform inte har fungerat för dem. Således finns det många elever med behov av stöd i form av särskilda anpassningar, handledning, anpassat schema. Vid intervjun framkom även att det finns elever som har behov av talböcker, och att Frida precis har fått tillgång till att registrera användare i Legimus.

Vilka skillnader finns det i elevernas förutsättningar?

Då skola 3 är en friskola har den inget upptagningsområde, men i det område där skolan ligger bor de flesta i flerbostadshus och andelen arbetslösa, andelen utlandsfödda och årsinkomsten är något lägre jämfört med hela kommunen. Andelen med eftergymnasial utbildning som är längre än tre år är högre jämfört med hela kommunen. Men eftersom det framkom vid intervjun att det är många elever med svårigheter som sökt sig till skolan samt att friskolan har elever från flera olika områden i Gävle, och även utanför Gävle, innebär det att det finns skillnader i elevernas förutsättningar. De elever med annat modersmål än svenska har andra förutsättningar än de elever som har svenska som modersmål.

Hur får eleverna stöd och stimulans för att nå så långt som möjligt?

Skolbiblioteket är öppet tre timmar i veckan, men eleverna har tillgång till det när som helst under skoldagen, bara de ber en lärare eller Frida att låsa upp. I skolbiblioteket finns det ett stort konferensbord och stolar där eleverna kan sitta och arbeta. Bokbeståndet är färre än 1000 böcker, varav cirka 40 är lättlästa ungdomsböcker. Frida har möjlighet att skapa Legimuskonton åt elever som har behov av talböcker.

6.5.4 Skolbibliotek 4

Vilka behov finns det hos eleverna?

På skolan går det cirka 750 elever, varav 35 elever har ett annat modersmål än svenska. Det finns även elever som har behov av talböcker.

Vilka skillnader finns det i elevernas förutsättningar?

Skolan har ett upptagningsområde där de flesta bor i småhus, andelen arbetslösa, andelen utlandsfödda och andelen med eftergymnasial utbildning som är längre än tre år är lägre i förhållande till hela kommunen. Årsinkomsten är högre jämfört med hela kommunen. Elevernas förutsättningar är liknande, med undantag för de som har ett annat modersmål än svenska.

Hur får eleverna stöd och stimulans för att nå så långt som möjligt?

Skolbiblioteket är öppet alla dagar i veckan under skoltid och bemannas av en utbildad bibliotekarie som även har erfarenhet sen tidigare som vikarie på folkbibliotek. Skolbibliotekarien, Lena, har biblioteksintroduktion för årskurs 4 och årskurs 7 i början av varje hösttermin, vilket gör att eleverna hittar bättre i skolbiblioteket och kanske får upp ögonen för skolbibliotekets resurser. Lena har boksamtal ute i klass samt ger boktips på plats. Hon samarbetar med lärare, både planerat och spontant. Bokbeståndet är på över 1000 böcker, och består av skönlitteratur och facklitteratur på både svenska och engelska. Det finns cirka 550 lättlästa ungdomsböcker, vilket gynnar dem som har svårt med läsning. Skolbiblioteket har ett biblioteksråd där eleverna får möjlighet att påverka skolbibliotekets bestånd och verksamhet. Biblioteksrådet är även ett sätt för skolbibliotekarien att få upp ögonen på elevernas behov. Skolbibliotekets budget ligger på 53 kr/elev. Lena förser elever med behov av talböcker med Legimuskonton. På skola 4 ligger skolbiblioteket i mitten av skolan. Skolbibliotekets utformning gör att eleverna kan sitta där och arbeta då skolbiblioteket består av ett stort rum där det finns bokhyllor längs väggarna och även bokhyllor i rummet som skärmar av. Det finns även fåtöljer och soffgrupper samt bord och stolar där eleverna kan sitta och arbeta.

7 Diskussion och slutsats

I detta avsnitt kommer resultatet att diskuteras utifrån forskningsfrågorna och tidigare refererad litteratur.

Hur integreras skolbibliotekets verksamhet i skolans verksamhet?

Skolbiblioteken som deltog i denna undersökning arbetade på nivå 2, nivå 3 samt nivå 8 enligt Loertschers taxonomi (2000). Skolbibliotek 3 ligger statistiskt på nivå 2 och rör sig heller inte upp eller ner bland nivåerna, något som Loertscher (2000) anser vara oroväckande, då han menar att alla nivåer behövs. Skolbiblioteket 3 används inte som en pedagogisk resurs i skolan, något som går emot Lgr 11, där det framgår att rektorn har ett ansvar att se till att skolbibliotekets verksamhet ska användas som en del i undervisningen för att stärka elevernas språkliga förmåga och digitala kompetens (Lgr11, 2018).

Frida, som arbetar på skolbibliotek 3, har ingen tid i sin tjänst för skolbiblioteket och skolbibliotek 3 har även den minsta lokalen, lägsta budgeten samt minsta bokbeståndet av de skolbiblioteken som jag har undersökt. För att skolbiblioteket ska kunna integreras med skolans övriga verksamhet krävs att rektor ger förutsättningar till det. Skolbibliotek 3 har dåliga förutsättningar vad gäller både skolbibliotekariens tid,

skolbibliotekets öppettider, budget samt bokbestånd. Om skolbiblioteket inte är integrerat i skolans övriga verksamhet kan det leda till att eleverna inte får möjlighet till stöd för att komma vidare i sin läsning samt att de inte får stöd för att bredda sitt läsintresse.

Skolbibliotek 2, som Karin arbetar på rör sig mellan nivå 2 och nivå 3, beroende på dag och tid på terminen. Karin lägger sin arbetstid på att organisera i biblioteket samt att försöka hjälpa eleverna att hitta böcker i biblioteket och verkar nöjd med det då hon inte vill gå ut i klass och ha bokprat eller undervisa i informationssökning. Karin har inga krav på sig att vara mer aktiv som skolbibliotekarie, utan hennes främsta uppgift som skolbibliotekarie är att se till att skolbiblioteket är öppet och att eleverna har möjlighet att låna böcker. Skolbiblioteket är välbesökt och nästan varje dag kommer det klasser för att låna böcker. Om skolbiblioteket inte hade varit organiserat och öppet, så hade det förmodligen inte varit så välbesökt. Tidigare forskning, exempelvis Haycock (2011), visar ett skolbibliotekets öppettider är en av de faktorer som påverkar elevernas lärande. Ett öppet skolbibliotek bidrar även till att eleverna får biblioteksvana och lättare kan använda sig av bibliotek i framtiden.

Skolbibliotek 1 och skolbibliotek 4 arbetar upp till och med nivå 8 och bemannas av utbildade bibliotekarier. Skolledarna har således tagit ett beslut att prioritera skolbiblioteket så pass mycket att faktiskt anställa någon som utbildad för att sköta skolbiblioteket. Både skolbibliotek 1 och skolbibliotek 4 har stort bestånd av böcker och lokaler som är utformade för att eleverna ska kunna sitta där och arbeta och läsa. Skolbiblioteken har således förutsättningar för att kunna bli integrerade i skolans verksamhet. Det är viktigt att skolbiblioteken är utformade efter elevernas behov, så att eleverna får möjlighet att komma i kontakt med olika typer av litteratur för att bredda sin läskunskap och även kunna använda litteraturen för sitt lärande.

Anna är den enda skolbibliotekarien som har fått uppmaning från rektor att undervisa i informationssökning. I ett samhälle där allt blir mer och mer digitaliserat och elevernas ständiga uppkoppling och användandet av sociala medier är en del av vardagen är digital kompetens och källkritik viktigt och inte något som ska prioriteras bort. Elever som inte får undervisning i informationssökning och källkritik riskerar att inte nå målen i skolan samt att de i förlängningen inte har de verktyg som krävs för att kunna vara en aktiv medborgare.

Både skolbibliotek 1 och 4 bemannas av utbildade bibliotekarier, men lärarna verkar inte veta vad bibliotekarierna har för kompetens. Anna berättar att det lärarna uppskattar mest är att skolbiblioteket är öppet, och Lena säger att högstadielärarna är nöjda över att Lena kan ge boktips på plats när läraren skickar dit eleverna. Skolverket kom fram till samma sak i sin rapport, men då att både skolledare och lärare har låg kunskap och kännedom om skolbibliotekets syfte och funktion, och de har heller inte kunskap och kännedom om skolbibliotekariens kompetens (Skolverket, 2018) Om rektor såg till att lärare fick större kunskap kring skolbibliotekariens uppdrag och kompetens skulle förutsättningarna för skolbiblioteket vara bättre och om rektor dessutom skulle se till att det fanns tid till planering tillsammans för lärare och skolbibliotekarie skulle förutsättningarna bli ännu bättre.

Både Anna och Lena genomför spontana planeringar tillsammans med lärare samt mer planerade möten med lärare och elever där Anna och Lena får lite tid på sig att ta fram material som passar för behovet. Men båda två säger att de får arbeta mer aktivt och ibland jaga lärare på högstadiet för att få komma ut klassen och ha bokprat. Någon eller några gånger per läsår brukar Anna och Lena få till bra samarbeten med lärare då de får möjlighet att tillsammans med läraren planera undervisningen och diskutera tillsammans vad som förväntas av läraren att skolbiblioteket ska bidra med. Både Lena och Anna är överens om att ett sådant arbetssätt fungerar bäst och är även när det blir som bäst för eleverna, vilket även tidigare forskning har visat, exempelvis Todd och Kuhlthau (2005a).

Loertscher (2000) menar att det är svårt att nå upp till nivå 10 som ensam skolbibliotekarie, och i denna studie arbetar alla fyra informanter ensamma i skolbiblioteket, vilket i så fall skulle kunna vara en av orsakerna till att Lena och Anna inte når upp till nivå 10. Men den grundläggande orsaken till att skolbibliotekets verksamheter inte är mer integrerade i skolans verksamhet har att göra med att rektor inte ger skolbibliotekarierna de förutsättningar och stöd som krävs. Det skulle behövas mer tid, resurser, möjlighet för lärare och skolbibliotekarier att planera tillsammans, att skolbibliotekarierna ingick i ett arbetslag för att komma in mer i personalgruppen och på så sätt lättare få till samarbeten för att bli en självklar del i skolans verksamhet.

Hur påverkar skolbibliotekariens erfarenhet och kompetensområde skolbibliotekets verksamhet?

Tidigare forskning, exempelvis Todd och Kuhlthau (2005b) och Gärdén (2017), visar att en utbildad och kompetent skolbibliotekarie har betydelse för elevernas lärande. Frida och Karin har ingen erfarenhet eller utbildning inom biblioteks- och informationsvetenskap. Skolbiblioteken som Frida och Karin arbetar på är även de skolbibliotek i min undersökning som är minst integrerade i skolans verksamhet. Frida och Karin tar heller inga egna initiativ till kompetensutbildning, till skillnad från Anna och Lena som båda har tagit egna initiativ till att kompetensutvecklas för att kunna utveckla skolbiblioteksverksamheten. Anna och Lena har båda utbildning i biblioteks- och informationsvetenskap, och skolbiblioteken som de arbetar på är de skolbibliotek i min undersökning som är mest integrerade i skolans verksamhet.

Anna och Lena arbetar i huvudsak med läsfrämjande aktiviteter för att utveckla elevernas läsning och språk. De kan ge boktips och stöd utifrån elevernas förmåga. Frida och Karin har inga bokprat, vilket innebär att det finns en risk att eleverna inte får det stöd de behöver för att bli bättre läsare.

I uppdraget som skolverket fick av regeringen då de skulle se över i vilken mån skolbibliotekets funktion och skolbibliotekariernas kompetens används på bästa sätt för att stärka utbildningens kvalitet (Skolverket 2018), kom skolverket bland annat fram till att lärare och skolledare har låg kunskap och kännedom om skolbibliotekets syfte och funktion. Detta stämmer bra överens med de skolor där Anna och Lena arbetar. Anna berättar att "Det känns som att ledningen efterfrågar det här med informationssökning

och källkritik och så. Där kanske fokus kanske ligger på informationssökning och källkritik och så medan det jag arbetet jag faktiskt gör och som lärarna efterfrågar och så och förväntar sig är mer det här med läsning och den biten.” Hon har varit ute i ungefär hälften av klasserna och haft undervisning i informationssökning och källkritik, men det som lärarna uppskattar mest är att skolbiblioteket är öppet. Således har varken ledningen eller lärarna någon större koll på vad Anna egentligen arbetar med. Det framkom även att när läraren och Anna ska planera tillsammans så har läraren oftast redan planerat det mesta. Annas kompetens tas inte tillvara och istället blir hon en slags materialförsörjare, precis som Limberg (2002) menar att flera studier visat att skolbibliotekarierna uppfattas som materialförsörjare av lärarna. Lena berättar att hon har bytt chef många gånger sedan hon började arbeta som skolbibliotekarie; “Jag har ju haft många chefer sen jag började här. Fler chefer än år jag har varit här. Så vi har ju bytt mycket. Och de flesta gångerna är det egentligen så att det är jag som berättar för chefen vad jag gör.” Även här visas tydligt att skolledarna inte har koll på vad en skolbibliotekarie gör eller vilka kompetensområden Lena har.

Utifrån resultatet framgår det tydligt att skolbibliotek som har en skolbibliotekarie med utbildning och erfarenhet inom biblioteks- och informationsvetenskap, arbetar på högre nivåer än de skolbibliotek som har skolbibliotekarier som saknar detta. Även när det gäller skolbiblioteksplanen som kommunen har satt upp, påverkar skolbibliotekariens kompetensområden och erfarenhet. Enligt biblioteksplanen för skolbibliotek som kommunen har satt upp, ska skolbiblioteken arbeta läsfrämjande samt arbeta med medie- och informationssökning (Gävle kommun, 2018a). Skolbibliotek 2 arbetar inte med medie- och informationssökning, och Karin har heller inte någon utbildning eller erfarenhet inom ämnet. Det ser likadant ut för Frida, hon arbetar heller inte med detta och har ingen utbildning eller erfarenhet inom ämnet. Lena och Anna, däremot, arbetar båda med läsfrämjande och Anna arbetar även med medie- och informationssökning, och har även utbildning i det. Anna och Lena vet vad de har för kompetensområden och kan berätta för skolledare vad de behöver för att kunna utveckla skolbibliotekets verksamhet. Men framför allt så har Anna och Lena den kompetens som behövs för att utföra det uppdrag som skolbiblioteket har – att skolbibliotekets verksamhet används som en del i undervisning för att stärka elevernas språkliga förmåga och digitala kompetens (Lgr 11, 2018). Eleverna på skola 2 och skola 3 riskerar att inte få de kompetenser som de behöver eftersom deras skolbibliotek inte används som en del i undervisningen för att stärka elevernas språkliga förmåga och digitala kompetens. Och detta pga. att skolbibliotekarierna på skola 2 och skola 3 inte har kunskapen och förutsättningarna för att arbeta på det sättet.

På vilket sätt bidrar skolbibliotekets verksamhet i arbetet för en likvärdig skola?

Skolbibliotekens verksamheter bidrar på olika sätt, men det som de har gemensamt är att alla förser elever med behov av talböcker med Legimuskonton så att eleverna själva kan ladda ner talböcker. Men huruvida skolbibliotekarierna kan hjälpa eleverna med talböckerna och ge tips till dem har inte framkommit under intervjuerna, inte heller hur mycket eleverna faktiskt använder sig av Legimus. Därmed behöver inte ett Legimuskonto innebära att eleven får sitt behov tillgodosett.

Alla skolbibliotek erbjuder även lättlästa böcker, vilket underlättar för dem med lässvårigheter eller de som behöver öva på att läsa. Dock ser utbudet på de olika skolbiblioteken olika ut. De tre kommunala grundskolorna har ungefär lika många lättlästa böcker, men friskolan har betydligt färre. Då friskolan har många elever med svårigheter så bör utbudet i skolbiblioteket vara bredare. Haycock (2011) menar att skolbibliotekets bestånd är en av faktorerna som är väsentlig för elevernas lärande. Skolbibliotek 3 består av färre än 1000 böcker och då finns det flera böcker av samma titel eftersom böckerna köps in till bokcirklar. Det innebär att utbudet är skralt och att risken är att skolbiblioteket inte bidrar med att stärka elevernas läsförmåga och språkutveckling. Till skillnad från skolbibliotek 1, skolbibliotek 2 och skolbibliotek 4 som har över 1000 böcker och dessutom har öppet under skoltid så att eleverna har tillgång till böckerna. Haycock (2011) tar upp skolbibliotekets öppettider som ännu en faktor som påverkar elevernas lärande. Ett öppet skolbibliotek ger eleverna möjligheten att lära sig att hitta information på flera olika sätt. Det ger även eleverna möjligheten att komma i kontakt med flera olika typer av böcker inom flera olika genrer och svårighetsgrader.

I Bibliotekslagen, som gäller även för skolbibliotek, framgår att särskild uppmärksamhet ska ägnas åt de nationella minoriteterna och personer som har annat modersmål än svenska. Trots det är det endast ett av skolbiblioteken, skolbibliotek 2, som köper in böcker på andra språk än svenska och engelska. Det är även den skolan som har flest elever med annat modersmål än svenska. Lundqvist (2010) menar att elever med migrationsbakgrund har sämre förutsättningar i utbildningssystemet än elever med svensk bakgrund. De andra skolorna har också elever med migrationsbakgrund, men ändock finns det ingen litteratur på andra språk än svenska och engelska. Bristen på litteratur på andra språk innebär att eleverna med annat modersmål än svenska inte får samma förutsättningar till att stärka läsförmågan och språkutveckling.

Skolbibliotek 1 och skolbibliotek 4 samarbetar med lärare och deltar i undervisning, något som enligt tidigare forskning, exempelvis Gärdén (2017), är en viktig del för att skolbiblioteket ska bidra till elevernas lärande. Både Anna och Lena får dock, i de flesta fall, jaga lärare för att få till dessa samarbeten. Lärarnas inställning och relation till skolbiblioteket påverkar således huruvida skolbiblioteket används i undervisningen eller ej. Detta innebär att elevernas tillgång till skolbiblioteket kan skiljas sig åt beroende på vilken lärare de har, och inte bara beroende på vilken skola de går på.

Skolbibliotekens utformning påverkar elevernas vilja och möjlighet att använda skolbiblioteket som en resurs. Dels är det viktigt att det finns ett relevant bokbestånd för att möta elevernas intressen och behov, men det är även viktigt att eleverna har tillgång till bord och stolar, samt läsplatser för att kunna sitta i skolbiblioteket och arbeta. Alla skolbibliotek utom friskolans skolbibliotek är utformat för att möta elevernas behov. Skolbibliotek 1, skolbibliotek 2 och skolbibliotek 4 arbetar även med att göra eleverna till biblioteksanvändare genom att lära eleverna att hitta i skolbiblioteket och söka i katalogen. Då dagens samhälle kräver ett kritiskt förhållningssätt är det viktigt att kunna använda sig av ett bibliotek även utanför skolans värld.

2014 skrev Lärarnas Riksförbund i sin rapport att kommunen som jag undersöker brister på flera punkter när det kommer till skoluppdraget. Enligt rapporten anser lärarna i kommunen att eleverna inte erbjuds en likvärdig och kompensatorisk utbildning eftersom resurserna inte fördelas på ett sätt som skulle gynna detta (Lärarnas Riksförbund, 2014). Utifrån resultatet i denna undersökning kan konstateras att skolbibliotekens verksamheter ser olika ut på alla skolorna, och att de skolbibliotek som har de bästa förutsättningarna även är de som är mest integrerade i skolans verksamhet.

Två av skolorna i min undersökning har många elever med svårigheter, men det är de skolor där skolbiblioteken inte är särskilt integrerade i skolans verksamhet. Hur skulle det påverka om skolbibliotek 1 och skolbibliotek 4 istället fanns på skola 2 och skola 3 – skulle det bidra än mer till en likvärdig skola? Eftersom Bikos, Papadimitriou och Giannakopoulos (2014) konstaterar att skolbibliotek som är bemannade av utbildad och kompetent personal, samt har tillräcklig finansiering, förbättrar elevernas resultat oavsett elevernas socio-ekonomiska status eller tidigare utbildning (Bikos, Papadimitriou & Giannakopoulos, 2014) bör de skolor som har flest elever med migrationsbakgrund och sämre socioekonomisk bakgrund ha större nytta av skolbibliotek med utbildad skolbibliotekarie och ett skolbibliotek som är integrerat i skolans verksamhet än de andra skolorna.

Om skolbiblioteket arbetar utifrån den högre delen av Loertschers taxonomi innebär detta även att skolbibliotekarien arbetar mer aktivt med eleverna och på så sätt får också eleverna mer stöd och deras behov kan tillgodoses, vilket innebär att ett aktivt skolbibliotek också bidrar mer i arbetet för en likvärdig skola än ett skolbibliotek som inte är aktivt. Ett skolbibliotek som inte är aktivt riskerar att eleverna inte får tillgång till information som är anpassad utifrån deras behov och därför hindrar eleverna i sitt lärande.

Skolbibliotekens verksamheter och förutsättningar ser olika ut på de olika skolorna, vilket i sin tur påverkar eleverna. Beroende på vilken skola eleverna går på får de olika tillgång till skolbibliotekets resurser och skolbibliotekariens kompetens, samt även huruvida de får öva på att bli biblioteksanvändare eller inte.

Skolbiblioteken skulle kunna göra så mycket mer i form av arbete för en likvärdig skola, såsom till exempel; köpa in böcker i olika svårhetsgrad på elevernas modersmål, se till att eleverna vet om att det finns tillgång till talböcker samt vara ett stöd för eleverna när de ska använda Legimus. Rektor i sin tur skulle också kunna stötta skolbiblioteket genom att se till att skolbibliotekarien ingår i ett arbetslag samt att skolbiblioteket ingår i kvalitetsarbetet, sätta upp riktlinjer för hur lärarna ska använda skolbiblioteket så att det inte skiljer sig beroende på vilken lärare eleverna har. Men viktigast av allt är att se till att skolbiblioteken bemannas av någon som har kompetens och tid för att göra skolbiblioteket till en del av skolans verksamhet och på så sätt bidra i arbetet för en likvärdig skola.

7.1 Slutsats

Syftet var att undersöka hur verksamheten på olika grundskolors skolbibliotek i en viss kommun ser ut utifrån skolbibliotekets pedagogiska roll och förutsättningar, samt undersöka vad skolbibliotekets verksamhet kan medföra i arbetet för en likvärdig skola.

När denna undersökning påbörjades hade jag, utifrån min erfarenhet som skolbibliotekarie och lärare, en uppfattning om att skolbibliotek i denna kommun inte var prioriterade och inte ansågs som viktiga. Den uppfattningen har delvis förändrats under arbetets gång.

De två skolbibliotek som var mest integrerade i skolans verksamhet var även de två skolbibliotek som bemannades av skolbibliotekarier med utbildning inom biblioteks- och informationsvetenskap, samt hade tidigare erfarenhet från att arbeta på bibliotek. Således påverkas skolbibliotekets verksamhet genom att bli mer aktivt och integrerat om skolbibliotekarien har kompetens inom biblioteks- och informationsvetenskap. En utbildad bibliotekarie och en utbildad lärare har två olika yrkeskategorier med olika kompetens som i samarbete kan stärka och komplettera varandra och på så sätt hjälpa eleverna med sitt lärande.

Det märks det en tydlig skillnad mellan de kommunala skolbiblioteken och friskolans skolbibliotek. Det är åtta år sedan det blev lagstadgat att alla elever ska ha tillgång till ett skolbibliotek (SFS 2010:800) och enligt Lgr11 ska rektor ansvara för att skolbibliotekets verksamhet används som en del i undervisningen för att stärka elevernas språkliga förmåga och digitala kompetens (Lgr11). Trots detta har friskolans skolbibliotekarie ingen tid i sin tjänst för skolbiblioteket och bokhyllorna står halvtomma. Precis som Thomas (2013) konstaterar, tyder resultatet i min undersökning på att det borde vara mer tydligt i lagarna att ett skolbibliotek behöver kompetent personal som sköter och bemannar skolbiblioteket. Då skulle förhoppningsvis fler elever få tillgång till ett bra skolbibliotek som kan vara integrerat i skolans verksamhet och arbeta för en likvärdig skola för alla.

Skolbiblioteken som är öppna och bemannade bidrar i arbetet för en likvärdig skola genom att det öppnar upp för möjligheten att tillgodose elevens behov på ett annat sätt än ett stängt skolbibliotek kan göra. Ju mer aktivt och integrerat ett skolbibliotek är, desto större möjlighet att tillgodose elevens behov.

I kommunens omorganisation och nedläggning av skolor i arbetet för en likvärdig skola nämndes inte skolbiblioteken, men med tanke på den resurs som ett skolbibliotek faktiskt kan vara med rätt bemanning så borde det ha tagits i beaktande.

7.2 Förslag till fortsatt forskning

Det är tydligt att det ser olika ut för skolbibliotekarierna ute på skolorna, de har olika förutsättningar att kunna utföra sitt arbete och de har olika erfarenheter och kompetensområden. Skolorna strävar efter att ha behöriga lärare som undervisar, varför

ställs inte samma krav på skolbibliotekarien? Det framgick även i resultatet och i tidigare forskning att lärare och rektorer har liten vetskap om skolbibliotekariens kompetens. Eftersom det är skollädaarna som ansvarar för skolbiblioteket skulle det vara intressant att undersöka skollädaarnas syn på skolbiblioteket och även på skolbibliotekariens kompetensområden.

Under intervjuerna framkom att det finns flera skolbibliotek i kommunen som bemannas av lärare, som då har skolbiblioteket som en del av sin tjänst, precis som Frida har. Detta innebär förmodligen att det finns fler skolbibliotekarier som inte har tid för skolbiblioteket i sin tjänst. Därför skulle det vara intressant att genomföra en undersökning om hur rektorerna tolkar sitt ansvar att skolbiblioteket ska användas som en del i undervisningen.

Källförteckning

Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2., [rev.] uppl. Malmö: Liber

Gecevic & Johnsson (2017). *Räcker ett rum med böcker? En kvalitativ studie om rektorers inställning till skolbibliotek i Göteborgs grundskolor*. Kandidatuppsats, Institutionen biblioteks- och informationsvetenskap. Borås : Högskolan i Borås.

Tillgänglig på internet:

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:hb:diva-12983>

Gómez, Elsa & Swenne, Margareta (1996). *Aktivt lärande med skolbibliotek: idéer och metoder för lärare och bibliotekspersonal i grundskolan*. Lund: Bibliotekstjänst i samarbete med Statens skolverk

Gärdén, Cecilia (2017). *Skolbibliotekets roll för elevers lärande: en forsknings- och kunskapsöversikt år 2010-2015*. [Stockholm]: Kungliga biblioteket, Nationell biblioteksstrategi

Tillgänglig på internet:

http://www.kb.se/Dokument/Nationell%20biblioteksstrategi/Skolbibliotekets%20roll_slutversion.pdf

Gävle kommun (2018a). *Biblioteksprogram 2018-2021*. Gävle: Gävle kommun

Tillgänglig på internet:

<http://old.gavle.se/PageFiles/231782/F%C3%B6rfattningssamling/biblioteksprogram-gavle-kommun-2018-2021.pdf>

Gävle kommun (2013). *Biblioteksplan 2025*. Gävle: Gävle kommun

Tillgänglig på internet:

<https://biblioteksstatistik.blogg.kb.se/files/2016/02/21-Gävle-2025-Biblioteksplan.pdf>

Gävle kommun (2018b). *Delområden*. Gävle : Gävle kommun.

Tillgänglig på internet:

<http://old.gavle.se/PageFiles/4168/2018/Alla%20faktablad18%20-%20planeringsområden.pdf>

Kuhlthau, Carol Collier (1993). *Seeking meaning: a process approach to library and information services*. Norwood, N.J.: Ablex Corporation

Kungliga biblioteket. (2012). *Skolbiblioteket 2012*.

Tillgänglig på internet:

http://www.kb.se/Dokument/Bibliotek/statistik/Skolbibliotek2012/Skolbibliotek2012_eb20120821.pdf

Kühne, Brigitte (1993). *Biblioteket - skolans hjärna?: skolbiblioteket som resurs i det undersökande arbets sättet på grundskolan*. Diss. Lund : Univ.

Lgr11 (2018). *Läroplan för grundskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet: reviderad 2018*. Stockholm: Skolverket.

Tillgänglig på internet:

https://www.skolverket.se/sitevision/proxy/publikationer/svid12_5dfce44715d35a5cdfa2899/55935574/wtpub/ws/skolbok/wpubext/trycksak/Blob/pdf3975.pdf?k=3975

Limberg, Louise (1987). På jakt efter den skolbiblioteksidé som flyr oss.. Slutsatser efter studier i USA. *Biblioteksbladet*, (5-6), ss. 145-146.

Limberg, Louise (2002). *Skolbibliotekets pedagogiska roll: en kunskapsöversikt*. Stockholm: Statens skolverk

Limberg, Louise & Lundh, Anna Hampson (red.) (2013). *Skolbibliotekets roller i förändrade landskap [Elektronisk resurs] : en forskningsantologi*. Lund: BTJ förlag

Tillgänglig på internet:

<http://www.kb.se/Dokument/Bibliotek/projekt/Slutrapport%202013/Skolbibliotekets%20roller%20slutrapport%202013.pdf>

Loertscher, David V. (2000). *Taxonomies of the school library media program*. 2. ed. San Jose, Calif.

Lpo 94 (1994). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet och de frivilliga skolformerna. Lpo 94 : Lpf 94*. Stockholm: Utbildningsdepartementet

Lundqvist, Catarina (2010). *Möjligheternas horisont : etnicitet, utbildning och arbete i ungas berättelser om karriärer*. Diss. Linköping : Linköpings universitet, 2010

Tillgänglig på Internet:

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:liu:diva-54799>

Lärarnas Riksförbund (2014). *Lärarna i Gävle kommun klarar inte sitt uppdrag*.

Tillgänglig på internet:

<https://www.lr.se/download/18.3c677a17148540612ce38c73/1410340900048/Gävle%20201409.pdf>

Lärarnas Riksförbund (2016). *Lika tillgång till lika utbildning. En undersökning om kommuners elevresultat, likvärdighet, resursanvändning, lärarlöner och behörighet hösten 2016*.

Tillgänglig på internet:

https://www.lr.se/download/18.13475e87157118e9ffc6b4e4/1473688013114/lika_tillgang_till_lika_utbildning_201609.pdf

SFS 2013:801. *Bibliotekslag*. Stockholm: Kulturdepartementet.

SFS 2010:800. *Skollag*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

Skolinspektionen (2016). *Skolans arbete med extra anpassningar*.

Tillgänglig på internet:

<https://www.skolinspektionen.se/globalassets/publikationssoek/granskningsrapporter/kvalitetsgranskningar/2016/extra-anpassningar/skolans-arbete-med-extra-anpassningar.pdf>

Skolinspektionen (2011). *Skolbibliotek*.

Tillgänglig på internet:

<https://www.skolinspektionen.se/globalassets/0-si/04-rad-och-vagledning/stallningstaganden/infoblad-skolbibliotek.pdf>

Skolverket (2006). *Vad händer med likvärdigheten i svensk skola? En kvantitativ analys av variation och likvärdighet över tid*. Stockholm: Skolverket

Skolverket (2012). *Likvärdig utbildning i svensk grundskola?: en kvantitativ analys av likvärdighet över tid*. Stockholm: Skolverket

Tillgänglig på internet:

<http://www.skolverket.se/publikationer?id=2816>

Skolverket (2019a). *Extra anpassningar och särskilt stöd i skolan*.

<https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor/extra-anpassningar-och-sarskilt-stod-i-skolan>

[2019-01-22]

Skolverket (2019b). *Organisera för skolbibliotek i undervisningen*.

<https://www.skolverket.se/skolutveckling/leda-och-organisera-skolan/leda-arbetet-i-skola-forskola-och-vuxenutbildning/organisera-for-skolbibliotek-i-undervisningen>

[2019-01-21]

Skolverket (2019c). *Stärk elevernas språkliga förmåga*.

<https://www.skolverket.se/for-dig-som-ar.../skolbibliotekarie/stark-elevers-sprakliga-formaga>

[2019-01-23]

Skolverket (2018) *Uppdrag om översyn av skolbibliotekets funktion och skolbibliotekariernas kompetens*.

Tillgänglig på internet:

<https://www.skolverket.se/publikationer?id=3937>

Stukát, Staffan (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur

Svenskt Näringsliv (2016). *Likvärdighet i den svenska skolan [Elektronisk resurs]*. Svenskt Näringsliv

Svenska Unescorådet (2006) *Unescos folkbiblioteks- och skolbiblioteksmanifest*.

Stockholm : Svenska unescorådet

Tillgänglig på Internet:

<http://www.biblioteksforeningen.org/wp-content/uploads/2012/05/Unesco.pdf>

Thomas, Barbro (2013). *Alla elever ska ha tillgång till ett skolbibliotek: en skolbibliotekspolitisk översikt*. Stockholm: Svensk biblioteksforening

Todd, Ross & Kuhlthau, Carol (2005a). Student learning through Ohio school libraries, Part 1: How effective school libraries help students. *School libraries worldwide*, 11(1), ss.63-88.

Todd, Ross & Kuhlthau, Carol (2005b). Student learning through Ohio school libraries, Part 2: Faculty perceptions of effective school libraries. *School libraries worldwide*, 11(1), ss.89-110.

Utbildningsdepartementet (2010). *Den nya skollagen - för kunskap, valfrihet och trygghet* (Regeringens proposition 2009/10:165). Stockholm: Regeringskansliet

Vetenskapsrådet (2016). *Resultatdialog 2016*. Stockholm: Vetenskapsrådet
Tillgänglig på internet:

https://www.vr.se/download/18.5f55e5e81618e003b7066f9e/1529480555802/Resultatdialog_VR_2016.pdf

Bilaga 1

Intervjuguide

Tema 1: Skolbibliotekariens erfarenheter och kompetensområden

Sökt tjänsten eller blivit tilldelad?

Del av tjänst eller anställd just som skolbibliotekarie?

Tema 2: Det fysiska biblioteket

Vilka resurser finns det i biblioteket? (Även elektroniska, såsom iPads)

Hur många timmar/vecka är biblioteket bemannat?

Vem/Vilka bemannar skolbiblioteket?

Vilken utbildning har den/de som bemannar skolbiblioteket?

Vilken erfarenhet har den/de som bemannar skolbiblioteket av skolbiblioteksverksamhet?

Hur vanligt är det att lärarna är i biblioteket? Både på lektionstid och utanför lektionstid? (lärarnas inställning till skolbiblioteket)

Elever med funktionsvariationer - vad kan de få för hjälp?

Tema 3: Verksamheten

Hur ser verksamheten ut? Vad är din uppgift?

Finns det en skolbiblioteksplan?

Antal elever på skolan?

Elever som har svenska som andraspråk?

Elever med funktionsvariationer?

Samarbete/Samverkan med andra skolbibliotek?

Vem iordningställer/klassar böckerna?

Hur involverad är skolbibliotekarien i planering av undervisning?

Hur arbetar skolbiblioteket med informationssökning?

Kompetensutveckling?